

**UCHWAŁA NR XXX/243/21
RADY GMINY RAKSZAWA**

z dnia 29 czerwca 2021 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024”

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Rada Gminy Rakszawa

uchwała, co następuje:

- § 1. Przyjmuje się „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rakszawa.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Rakszawa

Marcin Bardjan

GMINA RAKSZAWA
POWIAT ŁAŃCUCKI
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

**PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY RAKSZAWA
na lata 2021-2024**

maj 2021r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
1.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
3.1.1 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	12
3.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 –2013 oraz jej uszczegółowienie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020”	13
3.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	14
3.2. Zgodność Programu z dokumentami szczebla wojewódzkiego i powiatowego	14
3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa-Podkarpackie 2030	14
3.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014-2020	16
3.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Perspektywa 2030.....	16
3.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021	16
3.2.5. Program Rozwoju Kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020	17
3.2.6. Program Rozwoju Powiatu Łąncuckiego do 2020 roku	18
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	18
4.1. Analiza dokumentów programowych Gminy Rakszawa	18
4.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa.....	18
4.1.2. Miejskowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno – usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa - część 1A	20
4.1.3. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2018-2021 z uwzględnieniem lat 2022-2025.....	21
4.1.4. Plany odnowy miejscowości	22
4.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	24
4.2.1. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego	24
4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	31
4.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
4.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	40
4.3.3. Wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa.....	43
4.3.4. Uznanie zabytku za pomnik historii	44
4.3.5. Utworzenie parku kulturowego.....	45
4.3.6. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego	45
4.4. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	50
5. Zestawienie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań do realizacji	52
5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza SWOT	52
5.2. Założenia programowe	52
5.2.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami	53
5.2.2.Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami.....	53
6.Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami	54
7.Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	55
8.Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	55
Załączniki:	57

Załącznik nr 1 A: Zabytki nieruchome z terenu gminy Rakszawa wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Załącznik nr 1 B: Zabytki nieruchome z terenu gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków

Załącznik nr 2A: Zabytki archeologiczne z terenu gminy Rakszawa wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Załącznik nr 2B: Zabytki archeologiczne z terenu gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków

Wstęp

Gmina Rakszawa jest małą malowniczą gminą wiejską, położoną w powiecie łańcuckim, pomiędzy Miastem Łańcut a Miastem Leżajsk, przy drodze wojewódzkiej łączącej te dwie miejscowości, w odległości zalewie 10 minut od autostrady A4 i 25 km od lotniska Rzeszów- Jasionka. Pod względem morfologicznym Gmina Rakszawa położona jest w obrębie Kotliny Sandomierskiej obejmując część Płaskowyżu Kolbuszowskiego i Pradoliny Podkarpackiej.

Gmina Rakszawa administracyjnie podzielona jest na trzy miejscowości: **Rakszawa, Węgliska i Wydrze**. Największą powierzchnię zajmuje miejscowość Rakszawa (62%), położona w środkowej i południowej części, natomiast najmniejsza miejscowość- Węgliska, zlokalizowana jest w części zachodniej i obejmuje tylko 8 % całego terytorium gminy.

Rakszawa jest gminą wiejską, składająca się z pięciu sołectw: Rakszawa Dolna, Rakszawa Górna, Rakszawa Kąty, Węgliska, Wydrze.

Ponad połowa terenu gminy położona jest w strefie Brzoźniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na terenie gminy zamieszkuje 7451 mieszkańców¹.

Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024 jest trzecią aktualizacją *Programu*. Przedmiotem opracowania *Programu* jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, natomiast celem-określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz opieki nad zabytkami.

Program jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie, powiatowe dokumenty programowe oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawą stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta), co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki nad zabytkami powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Rada gminy przyjmuje Program po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

¹ Dane z Urzędu Gminy w Rakszawie wg stanu na dzień 30.06.2020r.

1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710).

Wójt sporządza gminny program opieki nad zabytkami, który:

- 1) winien być opracowywany na okres 4 lat;
- 2) służy celom określonym w ustawie;
- 3) przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 4) ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji *Programu* Wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 *ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań *ochrony zabytków*, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710), która określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa określa również obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do obowiązków Gminy należy w szczególności:

- 1) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. pkt 4)
- 2) sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);

- 3) uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19).

Ochrona zabytków w myśl zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art.18).

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę (art.19):

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie zagospodarowania przestrzennego. W studium i planie, o których mowa powyżej ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art.19).

Zgodnie z *art.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, **zabytkiem** jest nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z *art.6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, **ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:**

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
  - a) krajobrazami kulturowymi,
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) dziełami architektury i budownictwa,
  - d) dziełami budownictwa obronnego,
  - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - f) cmentarzami,
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
  - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
- 4) Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są: (art.7).

- a) wpis do rejestru zabytków,
- b) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- c) uznanie za pomnik historii,
- d) utworzenie parku kulturowego,
- e) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. (Art.9).

Zgodnie z art. 22 ust. 4 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte (art. 22 ust. 5):

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest także ustawowym zadaniem samorządów.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.) określa zadania własne gminy. Wymienione w ustawie zadania obejmują także zagadnienia odnoszące się wprost, bądź pośrednio do ochrony zabytków.

Należą do nich w szczególności zadania, które obejmują kwestie:

- ⇒ ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- ⇒ gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- ⇒ kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- ⇒ kultury fizycznej i turystyki;
- ⇒ zieleni gminnej i zadrzewień;
- ⇒ cmentarzy gminnych;
- ⇒ utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- ⇒ promocji gminy.

W celu skutecznej opieki nad zabytkami istotne jest ponadto uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w następujących aktach prawnych:

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.) precyzuje, iż działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1, ust. 1); działalność kulturalna instytucji kultury nie stanowi przy tym działalności gospodarczej w rozumieniu odrębnych przepisów (art. 3, ust. 2). Mecenat nad nią sprawuje państwo oraz organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości; polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1, ust. 2 i 4).

Ustawa precyzuje, iż formami organizacyjnymi działalności kulturalnej są w szczególności: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury (art. 2). Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym, przy czym prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9). Organizator (w tym np. jednostka samorządu terytorialnego) zapewnia instytucji kultury środki niezbęd-

ne do rozpoczęcia i prowadzenia działalności kulturalnej oraz do utrzymania obiektu, w którym ta działalność jest prowadzona (art. 12).

-Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 741) określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

-obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt 3),

-obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),

-określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

-**Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 z późn. zm.)**, nie narusza przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt 3). W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno -budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia –wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim: przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z

dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39 ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ administracji architektoniczno – budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m. in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

-Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. poz. 774 z późn. zm.) Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

-Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

-Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt. 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art.16, ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze

względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 z późn. zm.)**. W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67).
Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3). Identyfikacja zapisu stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust.4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust.4).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.)** w ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902)**, która określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)**, która mówi że biblioteki i zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.
- Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.)**. Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.)** reguluje ochronę materiałów archiwalnych.
- **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 485)** należy wystąpić o zaopiniowanie projektu gminnego programu rewitalizacji do właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków - w zakresie form ochrony zabytków.
- **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2337)**. Jeżeli grób lub cmentarz wojenny ma wyjątkową wartość historyczną, w

szczególności potwierdzoną objęciem go jedną z form ochrony wskazanych w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie zadań, dań związanych z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi.

- Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1947). Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o rzeczach znalezionych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 908). W przypadku gdy rzecz znaleziona jest zabytkiem lub materiałem archiwalnym i stała się własnością Skarbu Państwa, znalazcy przysługuje nagroda.

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024* wpisuje się w cele strategiczne dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowane na szczeblu krajowym. Należą do nich: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 –2013 oraz jej uszczegółowienie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020”*, *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*.

3.1.1 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Uchwałą Nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014 r. Rada Ministrów określiła Koncepcje Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 roku, która będzie realizowana poprzez realizację celów szczegółowych:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

3.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 –2013 oraz jej uszczegółowienie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020”

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 –2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2010. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

-Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków,

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

-Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych.

Celami tego priorytetu są:

-poprawa stanu zachowania zabytków,

-zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

-kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,

-zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

3.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dn. 13.08.2019 na lata 2019-2022. Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

W Krajowym programie wyznaczono główny cel: *Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W kontekście ochrony zabytków na poziomie samorządowym ważne są kierunki działań zdefiniowane w Krajowym Programie:

- 1) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
- 2) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.
- 3) Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
- 4) Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.
- 5) Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
- 6) Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

3.2. Zgodność Programu z dokumentami szczebla wojewódzkiego i powiatowego

3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa-Podkarpackie 2030

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030 (SRW) jest dokumentem, który wyznacza kierunki polityki regionalnej mającej na celu rozwój województwa w czterech podstawowych zakresach działania. SRW została przyjęta Uchwałą Nr 198/4049/20 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 14 września 2020r. Obecny dokument jest kolejną aktualizacją wynikłą ze zmieniających się uwarunkowań w skali kraju oraz Unii Europejskiej. SRW zakłada cel główny jaki zamierza osiągnąć, a jest nim: „Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwałe, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa.”

Zapisy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego znalazły się w następujących miejscach:

2.2 Kultura i dziedzictwo kulturowe

2.3.3. Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego

Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki) i modernizacji istniejących. Należy również podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Wagę ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami i ujęcia tych aspektów w strategii regionalnej wskazuje ustawa kierunkowa.

Zakładane działania:

- ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań proinnowacyjnych i prospołecznych;
- restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;
- poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;
- realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;
- realizacja programów (m.in. „Pociąg do kultury”) mających na celu tworzenia ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu;
- budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;
- utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;
- ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu m.in. zespół staromiejski w Przemyśle i Twierdza Przemyśl.

Strategia Rozwoju Województwa jest dokumentem programowym, odnoszącym się do zrównoważonego rozwoju województwa, ujętego w sposób możliwie całościowy. Istotną rolę w grupie podmiotów sektora publicznego, m.in. od których w różnym stopniu zależy realizacja *Strategii*, „odgrywają samorządy lokalne oraz ich porozumienia i związki, bowiem procesy rozwoju regionalnego są silnie uwarunkowane rozwojem jednostek lokalnych. Sprzężenie tych procesów jest niezbędne do wdrażania zmian na poziomie regionu. Ponadto, efektywna współpraca samorządów powoduje z jednej strony obniżenie kosztów ponoszonych nakładów zaś z drugiej efekt synergii i osiągnięcie zwiększonych efektów końcowych”.

Instrumentami wdrożeniowymi SRW będą:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego
- Podkarpackie Forum Terytorialne
- Krajowe programy operacyjne
- Instrumenty prawno-administracyjne i planistyczne (m.in. plan zagospodarowania przestrzennego województwa, studia uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego itp.)
- Zintegrowane programy strategiczne: komplementarne w stosunku do SRW programy rozwoju społeczno-gospodarczego odnoszące się do konkretnego terytorium wyodrębnionego ze względu na jego specyfikę (np. Bieszczady, Błękitny San), stanowiące rozwinięcie i uszczegółowienie jej zapisów.

- Instrumenty finansowe (m.in. wieloletnie prognozy finansowe, pomoc finansowa udzielana jednostkom samorządu terytorialnego)
- Instrumenty informacyjno-promocyjne

3.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014-2020

Problematyka opieki nad zabytkami znalazła także swoje miejsce w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 w celach szczegółowych:

- 1) Poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych,
- 2) Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo-krajobrazowych.

Stwierdzono, że jeden ze strategicznych kierunków rozwoju województwa powinna stanowić gospodarka turystyczna – istotny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, wynikający bezpośrednio z analizy potencjału zawartego w walorach turystycznych województwa, który należy w pełni wykorzystać w celu pobudzenia koniunktury gospodarczej w województwie. Zauważono, iż rozwój gospodarki turystycznej może bezpośrednio wspomagać działalność instytucji chroniących regionalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze.

3.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Perspektywa 2030

Politykę przestrzenną województwa najpełniej określa plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty został Uchwałą Sejmiku Województwa Podkarpackiego nr LIX/930/18 z dnia 27 sierpnia 2018 r. zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Plan wskazuje jakimi działaniami w obszarze kształtowania, użytkowania i przekształcania przestrzeni należy zmierzać do osiągnięcia celów zapisanych w strategii rozwoju województwa. Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce w planie wojewódzkim. Dziedzictwo kulturowe i jego ochrona zostało zanalizowane w części dotyczącej uwarunkowań oraz zawarte w kierunkach rozwoju i polityce przestrzennej. Główne kierunki polityki przestrzennej w tym zakresie, mające na celu ochronę cennych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom podzielono na następujące obszary:

- Zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych,
- Zachowanie i ochrona walorów przestrzeni w tym walorów krajobrazu kulturowego,
- Zachowanie i ochrona współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego,
- Rozwijanie sieci szlaków kulturowych, jako istotnego elementu spajającego zasoby kulturowe województwa,
- Ochrona pozostałych zasobów i elementów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów niematerialnych.

3.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021

Problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego porusza także opracowany w 2018 roku Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018–2021, stanowiący załącznik do uchwały Nr LXI/996/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 24 września 2018 r.

Głównymi celami w/w Programu są:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie zabytków do poprawy stanu ich zachowania,
4. Wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3.2.5. Program Rozwoju Kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020

Program Rozwoju Kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020 został opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (załącznik do Uchwały Nr XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.) wyznaczając cele strategiczne rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020, wzięto pod uwagę siedem zasadniczych elementów, które z jednej strony są podyktowane przeobrażeniami kultury w wymiarze globalnym, z drugiej zaś uwzględniają uwarunkowania regionalne.

Są to:

1. Cel strategiczny I. Ochrona dziedzictwa kulturowego
2. Cel strategiczny II. Edukacja kulturalna
3. Cel strategiczny III. Wsparcie dla społecznego ruchu kulturalnego
4. Cel strategiczny IV. Nowoczesne technologie w kulturze
5. Cel strategiczny V. Dostosowanie infrastruktury kulturalnej do obowiązujących standardów i trendów światowych
6. Cel strategiczny VI. Promocja województwa poprzez kulturę w kraju i poza jego granicami
7. Cel strategiczny VII. Zwiększenie uczestnictwa w kulturze poprzez zinstytucjonalizowane formy aktywizacji różnych środowisk

Wyznaczone niniejszym programem cele strategiczne podejmują swoją zawartością merytoryczną problematykę koniecznych przemian w dziedzinie kultury, umiejscawiając je jednocześnie w charakterystycznych dla województwa podkarpackiego uwarunkowaniach. Wychodząc naprzeciw projektowanej reformie prawa kultury i zasad jej finansowania, odnoszą się do najbardziej pożądaných przemian w skali mikro i jako takie mogą stanowić drogowskaz dla wszystkich podmiotów zajmujących się dziedziną kulturalnej aktywności. Mając na uwadze fakt, że przewidywane przeobrażenia sfery kultury będą procesem długotrwałym, przyjęto, że okres dziesięciu lat obowiązywania niniejszego dokumentu programowego jest wystarczający do realizacji założonych w nim celów, które przeprowadzą podkarpacką kulturę przez okres przejściowy i umożliwią jej dostosowanie do obowiązujących trendów po wprowadzonych zmianach, a tym samym osiągnięcie poziomu oczekiwanego i wymaganego w realiach XXI w.

3.2.6. Program Rozwoju Powiatu Łańcuckiego do 2020 roku

Program Rozwoju Powiatu Łańcuckiego do 2020 roku został opracowany przez Powiat Łańcuckim i przyjęty przez Radę Powiatu Łańcuckiego Uchwałą Nr XI / 73 / 2015 z dnia 8 grudnia 2015 r.

Kwestie związane z opieką nad zabytkami w skazano w Priorytecie strategicznym nr 1. Tworzenie warunków do pełniejszego wykorzystania potencjału turystycznego powiatu opartego na zasobach kulturowych i przyrodniczych, Cel strategiczny 1.1 Zwiększenie ruchu turystycznego na terenie powiatu, opartego na turystach o dłuższym okresie pobytu.

Kierunki działań:

- Ochrona i rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem zabytków z obszaru Miasta Łańcuta;
- Propagowanie projektów edukacyjnych wykorzystujących zasoby kulturowe i przyrodnicze powiatu;

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Analiza dokumentów programowych Gminy Rakszawa

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024 jest spójny z następującymi dokumentami programowymi Gminy Rakszawa:

1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa opr. w 2001 roku;
2. Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno – usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa - część 1A, opr. 2015;
3. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2018-2021 z uwzględnieniem lat 2022-2025;
4. Plan Odnowy Miejscowości Rakszawa na lata 2019-2025;
5. Plan Odnowy Miejscowości Węgliska na lata 2019-2026;
6. Plan Odnowy Miejscowości Wydrze na lata 2019-2026.

4.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa zostało uchwalone przez Radę Gminy w Rakszawie Uchwałą nr XXXV/253/2002 z dnia 25 czerwca 2002 r. *Studium* zostało opracowane w 2001r. i pozytywnie zaopiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Studium jest dokumentem bardzo istotnym z punktu widzenia zadań wskazanych w niniejszym *Programie opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024*.

Ochrona konserwatorska w obowiązującym Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa opisana została W ROZDZIALE IV. WYTYCZNE I POSTULATY KONSERWATORSKIE, gdzie na terenie Gminy Rakszawa wyznaczono następujące rodzaje stref ochrony konserwatorskiej:

- A – strefa pełnej ochrony konserwatorskiej;
- B- strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych;
- E – strefa ochrony ekspozycji;
- K – Strefa ochrony krajobrazu.

Strefa „A” -pełnej ochrony konserwatorskiej. Obejmuje obszary szczególnie wartościowe pod względem historycznym, o dobrze zachowanej jednorodnej strukturze układu przestrzennego i związanego z nim integralnie terenu i krajobrazu wraz z obiektami zabytkowymi. W strefie tej zakłada się bezwzględny nakaz spełniania wymagań konserwatorskich. Strefę ta ustalono dla trzech obszarów gminy (A1, A2, A3).

Strefa „B” -ochrony zachowanych elementów zabytkowych. Dotyczy terenów, na których położone są zabytkowe zespoły o zróżnicowanej wartości kulturowej, oraz obszary usytuowane w sąsiedztwie zespołów objętych strefą „A”. W strefie tej obowiązuje wymóg zachowania istniejących elementów o wartościach kulturowych i dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji. Działania te należy uzgodnić ze służbą konserwatorską. Na terenie gminy ustalono strefę dla trzech obszarów (B1, B2, B3).

Strefa „E”- ochrony ekspozycji obiektów widokowych. Strefa ta dotyczy terenów stanowiących zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych. Strefę tą ustalono dla jednego obszaru na terenie gminy (E1).

Strefa „K” - ochrony krajobrazu kulturowego. Dotyczy obszaru bezpośrednio związanego z układem historycznym znajdującego się w jego otoczeniu. Na wyznaczonym obszarze, ochronie podlegają: układy przestrzenne zabudowy wsi, układ drożny i ciągi piesze, ukształtowanie terenu (cieki wodne, skarpy, zieleni), układ działek siedliskowych. Na terenie gminy wydzielono cztery obszary włączone do tej strefy (K1-K4)

Tabela: Strefy ochrony konserwatorskiej na terenie gminy Rakszawa

Miejscowość	Strefy ochrony	Charakterystyka
Rakszawa	A3	Zespół Kościoła Parafialnego –obejmuje murowane budynki kościoła, dzwonnicy, zabudowania gospodarcze, cmentarz parafialny z murowaną kaplicą, starodrzewie, figurę Niepokalanej przy drodze głównej oraz teren ekspozycji widokowej na zespół kościelny.
	B1	Obejmuje pozostałości dawnego zespołu dworu myśliwskiego w przysiółku Potok. W skład zespołu wchodzi murowany budynek leśniczówki, drewniane domy pracowników lasów Ordynacji Potockich, pozostałości bramy wjazdowej, aleja modrzewiowa, oraz starodrzewie (lipy, modrzewie, jesiony, klony, osiki, dęby)
	B2	Obejmuje fragment lasu Brzeźnik z ciągiem pięciu stawów połączonych gołbami.
	B3	Obejmuje teren zabudowany w centralnej części wsi, w sąsiedztwie browaru.
	K2	Obejmuje teren wsi Rakszawa wraz z przysiółkami: Rakszawa Kąty, Dymarka, Kościelne, Basakówka, Bielecówka. W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól i układem komunikacyjnym
Wydrze	A1	Obejmuje zespół pałacyku myśliwskiego w Julinie wraz z parkiem leśnym i aleją modrzewiową (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A – 1022 z dnia 26.06.1979 r. i 16.12.1996 r.) i Zespół Folwarczny „Brzoza” w Julinie (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości po numerem A – 1206 z dnia 4.09.1989 r. oraz A – 1218 z dnia 8.06.1990r.)
	A2	Obejmuje zespół leśniczówki, w skład której wchodzi: murowany budynek leśniczówki dawnej Ordynacji Potockich, drewniane zabudowania gospodarcze (stajnie stodoły), drewniany budynek gajówki, starodrzewie oraz teren ekspozycji widokowej na budynek leśniczówki.
	K1	Obejmuje tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól oraz układem komunikacyjnym oraz zespołem pałacowym w Julinie i zespołem leśniczówki w Wydrzu.
	K4	Obejmuje teren dawnego folwarku w Julinie (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A – 1206 z dnia 4.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.)
	E1	Obejmuje obszar ekspozycji widokowej na leśniczówkę we wsi Wydrze.
Węgliska	K3	W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól i układem komunikacyjnym.

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa, 2001 r.

Za główne kierunki ochrony środowiska kulturowego w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. Ochronę krajobrazu kulturowego gminy; ogólnego charakteru zabudowy, sposobu zagospodarowania i użytkowania terenu;
2. Ochronę zabytkowych zespołów: pałacowego, folwarcznych, kościelnego i centrum wsi Rakszawa, oraz leśniczówek, cmentarzy, krzyży przydrożnych i kapliczek;
3. Zachowanie elementów krajobrazu naturalnego; ukształtowania terenu, zieleni, cieków, oczek i zbiorników wodnych;

Za główne kierunki ochrony środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. czynną ochronę obszaru węzłowego, ciągów i korytarzy ekologicznych przed zainwestowaniem mogącym pogorszyć stan środowiska naturalnego;
2. nie dopuszczanie do zabudowywania terenów zalewowych.

W celu zapewnienia realizacji tych kierunków uznano przestrzeganie zasad ochrony:

1. Rezerwatu florystycznego częściowego Wydrze utworzonego Zarządzeniem MliPD z 22.07.1983r. (MP Nr 16 poz. 91);
2. Brzozniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu zgodnie z Rozporządzeniem Nr 35/92 Wojewody Rzeszowskiego z dnia 14.07.1992r.;
3. Obszaru Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 425 Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów;
4. Drzew stanowiących pomniki przyrody ujętych w rejestrze pomników przyrody;
5. Pozostałości parków podworskich i folwarcznych.

Wskazano na objęcie ochroną:

1. Projektowany rezerwat przyrody „Julin”;
2. Dolinę Wisłoka jako korytarza ekologiczny;
3. Korytarze i ciągi ekologiczne biegnące wzdłuż dolin rzecznych w powiązaniu z kompleksami leśnymi;
4. Drzewa pojedyncze i grupy drzew projektowane do ochrony jako pomniki przyrody w „Ocenie przyrodniczej”;
5. Jeden użytek ekologiczny (naturalne oczko wodne) proponowany do ochrony w „Ocenie przyrodniczej”;
6. Północną część obszaru gminy poprzez włączenie w obszar projektowanego Parku Krajobrazowego Puszczy Sandomierskiej (na podstawie uzgodnienia z dnia 20.03.2000r. z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody).

4.1.2. Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno – usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa - część 1A

Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno – usługowe "Browar" w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa - część 1A został przyjęty Uchwałą nr X/46/2015 Rady Gminy Rakszawa z dnia 30 lipca 2015r. Plan obejmuje obszar o powierzchni około 32,52 ha, w miejscowości Rakszawa, położony w centralnej części miejscowości Rakszawa, po zachodniej stronie drogi powiatowej.

W *Miejscowym Planie* ustalono następujące zasady ochrony zabytków i dóbr kultury poprzez wyznaczenie:

- 1) strefy ochrony konserwatorskiej B zachowanych zabytkowych zabudowań dawnej fabryki włókienniczej;
- 2) strefy ochrony ekspozycji widokowej E dla budynku willi dyrektora;

- 3) ochrony zabytkowego budynku mieszkalnego (nr dz. ewid. gr. 6433/2 nr domu 345)- zakazuje się wyburzania budynku, nakazuje się remont budynku przy uwzględnieniu odtworzenia pierwotnego wystroju elewacji budynku.
1. Ustala się ochronę budynku willi dyrektora w ramach strefy ochrony konserwatorskiej B - zachowanych zabytkowych zabudowań dawnej fabryki włókienniczej:
  - 1) zakazuje się wyburzania budynku;
  - 2) nakazuje się remont budynku przy uwzględnieniu odtworzenia pierwotnego wystroju elewacji budynku.
2. Zasady zabudowy i zagospodarowania terenu:
  - 1) nakazuje się ochronę zabytkowej zabudowy;
  - 2) nieprzekraczalna linia zabudowy jak na załączniku graficznym nr 1 od uchwały;
  - 3) wskaźnik intensywności zabudowy 0,1-0,6;
  - 4) wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej;
  - 5) powierzchnia zabudowy budynkami nie większa niż 40% powierzchni działki budowlanej;
  - 6) zakazuje się lokalizacji: stosowania ogrodzeń z murów pełnych, o ilości prześwitów poniżej 30% całkowitej powierzchni ogrodzenia i wysokości powyżej 1,7 m;
  - 7) dopuszcza się:
    - a) lokalizację znaków handlowych, logo i szyldów jedynie na elewacji frontowej, których sumaryczna powierzchnia nie może przekraczać 10% powierzchni elewacji,
    - b) lokalizację przystanków i zatok autobusowych.
3. Zasady kształtowania zabudowy i architektury budynków:
  - 1) wysokość zabudowy usługowej nie wyższa niż 15 m;
  - 2) wysokość budynków gospodarczych oraz budynków garażowych nie wyższa niż 9 m;
  - 3) dopuszcza się podpiwniczenie budynków;
  - 4) przykrycie budynków dachami o nachyleniu połaci od 30° do 45°;
  - 5) przykrycie dachów spadzistych dachówką ceramiczną, blachodachówką lub dachówką bitumiczną w kolorze naturalnej ceramiki (tj. wszystkie odcienie czerwieni);
  - 6) powierzchnia przeszkleń elewacji frontowych budynków usługowych i mieszkaniowo-usługowych usytuowanych w pierwszej linii zabudowy od strony dróg publicznych nie mniejsza niż 30% powierzchni elewacji;
  - 7) dopuszcza się naświetla dachowe, maszty, anteny, elementy infrastruktury technicznej, komunikacji pionowej oraz inne związane z zabudową, przy czym należy je lokalizować nie mniej niż 2 m od krawędzi dachu.

4.1.3. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2018-2021 z uwzględnieniem lat 2022-2025

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rakszawa na lata 2018-2021 z uwzględnieniem lat 2022-2025 został przyjęty Uchwałą Nr LIII/246/18 Rady Gminy Rakszawa z dnia 24 maja 2018 roku.

Program wytycza cele polityki ekologicznej, m.in: ochronę zasobów przyrodniczych z uwzględnieniem bioróżnorodności.

Środowisko naturalne Gminy Rakszawa jest bardzo bogatym i różnorodnym siedliskiem roślin. Lasy bukowo-jodłowe z wieloma gatunkami górskimi w runie i podsyciu za-

częły sukcesywnie rozwijać się w podkarpackim pasie 4,5 tys. lat temu. Na Płaskowyżu Kolbuszowskim do dziś przetrwało kilka skupisk tego lasu, w Rakszawie, niestety, tylko pojedyncze buki i jodły. Pojedyncze pomnikowe dęby i lipy świadczą o istnieniu tutaj niegdyś wspaniałych lasów liściastych.

Na terenie gminy znajduje się obszar NATURA 2000 Lasy Leżajskie. Większość obszaru zajmują lasy południowo-wschodniego krańca Puszczy Sandomierskiej. Zarządza nimi Nadleśnictwo Leżajsk.

Północna część gminy o powierzchni około 3200 ha położona jest w obrębie Brzóznińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Obszar chronionego krajobrazu obejmuje wyróżniające się krajobrazowo tereny o różnych typach ekosystemów. Brzózniński Obszar Chronionego krajobrazu chroni jeden z najwartościowszych fragmentów pozostałości Puszczy Sandomierskiej z dużymi kompleksami leśnymi. Na terenie gminy utworzony został także rezerwat florystyczny częściowy Wydrze zachowujący fragmenty drzewostanu z dużym udziałem modrzewia polskiego oraz starodrzewu bukowego z wieloma gatunkami roślin górskich w runie.

W rejestrze Pomników Przyrody wykazano 2 pomniki przyrody na terenie gminy Rakszawa. Są to pomniki przyrody ożywionej - pojedyncze drzewa o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiątkowej i krajobrazowej - 2 buki zwyczajne w miejscowości Wydrze.

Wyznaczono również użytek ekologiczny, który należy do grupy użytków florystycznych. Został on utworzony w 1996 r. i obejmuje obszar o powierzchni 0,32 ha lasów wydrzańskich (Płaskowyż Kolbuszowski, działka nr 1151, Rozporządzenie. Nr 58/96 Woj. Rzeszów z dn. 6.12. 1996 r. (Dz. Urz. Woj. Rzeszów 96.15.175).

4.1.4. Plany odnowy miejscowości

Istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami działania wyznaczone zostały w planach odnowy miejscowości.

Plan Odnowy Miejscowości Rakszawa na lata 2019-2025 został przyjęty Uchwałą nr LVII/268/18 Rady Gminy Rakszawa z dnia 23 sierpnia 2018 r.

W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wskazano, że:

Rakszawa nie posiada zbyt wielu zabytków, może się jednak poszczycić zabytkowym układem przestrzennym miejscowości oraz bogatą tradycją sukienniczą, której początki sięgają czasów, w których zanikały stosunki feudalne. Produkcja sukiennicza obejmowała praktycznie cały region, ośrodek należał do znanych w Galicji. Już w XVIII wieku znajdował się tu folusz, na przełomie XIX i XX wieku było ich siedem. Produkowane sukno było dość grube, przeznaczone na tzw. Gunie i bundy. O szczególnym znaczeniu tradycji sukienniczych świadczy już fakt, że z inicjatywy Bolesława Żardeckiego, posła na sejm krajowy, w 1889 roku powstała manufaktura sukiennicza, a w 1893 roku dwuletnia Krajowa Szkoła Sukiennicza. Była to jedna z pierwszych szkół zawodowych o takim kierunku. Na terenie miejscowości znajdują się również liczne zabytkowe – drewniane i murowane domy, a także budynki gospodarcze. Pochodzą one głównie z początków ubiegłego wieku, choć są i wybudowane jeszcze w wieku XIX. Rakszawa posiada również młyn wodny z 1920 roku, który nie jest już obecnie użytkowany.

W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wymieniono:

1. Pozostałości po Ordynacji Potockich

Teren Rakszawy stanowił dawniej część majątku Potockich i można tu jeszcze znaleźć jego pozostałości. Znajdowała się tu brama wjazdowa zespołu pałacowego, murowana, z przełomu XIX i

XX wieku. Niestety nie zachowała się w całości od naszych czasów. Znajdują się tu również należące do zespołu pałacowego pozostałości parku krajobrazowego z XIX wieku.

2. Fabryka włókiennicza

Budynek fabryczny wybudowano w 1890 roku. Był to budynek murowany, który został rozbudowany w 1912 roku. Obecnie należy do miejscowego Browaru Van Pur. Został przebudowany bez zachowania cech zabytkowych. Do zespołu budynków fabryki włókienniczej należy również willa dyrektora datowana na około 1910 rok.

3. Tradycje rzemieślnicze

Na ziemiach łańcuckiej i przeworskiej tkactwo było dobrze rozwiniętym rzemiosłem już w XVII wieku. Rakszawę w przeszłości można określić krainą włókiennictwa, bowiem prawie w każdym domu znajdował się kołowrotek do ręcznego przędzenia wełny oraz ręczne krosno tkackie wykonane z drewna. Rakszawscy rzemieślnicy wytwarzali sukno dla praktycznie całego regionu. W II poł. XIX wieku w samym tylko przysiółku Wołochy żyło 100 sukienników, którzy sukno wyrabiali na ręcznych warsztatach tkackich z przeznaczeniem na tzw. gunie i bundy. Na miejscu rozwiniętego rzemiosła ludowego powstał ośrodek fabryczny. Wkrótce rozwijający się przemysł w Rakszawie wyparł zupełnie chałupnicze rękodzieło ludowe. Słabe gleby spowodowały w przeszłości, że ludność Rakszawy zaczęła wykorzystywać inne surowce oraz złoża mineralne dostępne na terytorium wsi. W południowej części Rakszawy, w przysiółku Dymarka wytapiano rudę darniową w piecach dymarskich; węgiel drzewny potrzebny do wytopu pozyskiwano z przysiółka Budy. W północnej części gminy, od Rąbanego po Bieleckówkę, wyrabiano beczki i naczynia z drewnianych klepek: łyżki, warzochy, stołki, grabie, maśnice, miotły z gałęzi brzoźowych, drewniane koła do kolcy pługu. W rejonie Strachocina i Nowych Pól specjalizowano się w wyrobie wieszaków i krzesel.

W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wymieniono zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rakszawa.

W rozdziale *Cele i kierunki działania* w obszarze priorytetowym 2: Turystyka, kultura, sport i edukacja jednym z kierunków działań jest: Ochrona zabytków, renowacja obiektów zabytkowych.

Plan Odnowy Miejscowości Węgliska na lata 2019-2026 został przyjęty Uchwałą nr XIII/99/19 Rady Gminy w Rakszawa z dnia 29 listopada 2019 roku.

W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wymieniono obiekty nie znajdujące się w rejestrze zabytków:

1. dawna szkoła podstawowa – murowany budynek postawiony około 1910 roku;
2. figura Chrystusa Frasobliwego- wykonana z drewna na początku XX wieku. Ma formę metalowego krzyża, na którym zamieszczona jest szafka z figurą. Kapliczka postawiona obok kościoła;
3. krzyż postawiony ok 1900 roku.

Na obszarze miejscowości Węgliska do roku 2001 zewidencjonowano 7 stanowisk archeologicznych na obszarze AZP/101/78. Spis stanowisk został opracowany w oparciu o dokumentację z badań powierzchniowych realizowanych w ramach ogólnopolskiego programu AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski).

W rozdziale *Cele i kierunki działania* w obszarze priorytetowym 2: Turystyka, kultura, sport i edukacja jednym z kierunków działań jest: Ochrona zabytków, renowacja obiektów zabytkowych, utworzenie Izby Pamięci.

Plan Odnowy Miejscowości Wydrze na lata 2019-2026 został przyjęty Uchwałą Nr XIII/98/19 Rady Gminy Rakszawa z dnia 29 listopada 2019 r.

W rozdziale *Dziedzictwo kulturowe i zabytki* wskazano na następujące obiekty zabytkowe znajdujące się w rejestrze zabytków pod kat. A:

1. Zespół pałacyku myśliwskiego;
2. Zespół folwarczny „Brzóza”;
3. Kapliczka drewniana;

Wymieniono również 14 obiektów, które znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

W rozdziale *Formy ochrony przyrody* wskazano:

1. Brzózniński Obszar Chronionego Krajobrazu;
2. Rezerwat Przyrody-Wydrze;
3. Europejska sieć ekologiczna Natura 2000-Lasy Leżajskie;
4. Dwa pomniki przyrody (2 buki zwyczajne) w oddz. 45 i 46 Leśnictwo Wydrze, Nadleśnictwo Leżajsk.

W rozdziale *Cele i kierunki działania* w obszarze priorytetowym 2: Turystyka, kultura, sport i edukacja jednym z kierunków działań jest: Ochrona zabytków, renowacja obiektów zabytkowych.

4.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

4.2.1. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego

Gmina Rakszawa położona jest w województwie podkarpackim, w powiecie łańcuckim. Graniczy z następującymi jednostkami terytorialnymi: od południa i południowego-zachodu z gminą Czarną, od zachodu i północnego – zachodu z gminą Sokółów Małopolski, od północy i północnego – wschodu z gminą Leżajsk, a od wschodu z gminą Żółtynia. Administracyjnie podzielona jest na miejscowości: Rakszawa, Węgliska i Wydrze.

RAKSZAWA

Źródła dotyczące obszaru Rakszawy sięgają okresu mezolitu, czyli przypadają na VIII – VII w. p.n.e. Z tamtego to okresu pochodzą odkryte na stanowiskach archeologicznych materiały krzemienne, wśród których przeważają zbiorniki do strzał oraz narzędzia do cięcia i skrawania. Pierwsza udokumentowana wzmianka o miejscowości pochodzi z 1585 roku. Nie zachował się niestety dokument lokacyjny wsi jednakże posiadane informacje wskazują, że powstała ona w XVI wieku².

² I. Wojnar, *W gminie Rakszawa, Rakszawa 1999*.

Ze starszej epoki brązu pochodzi odkryty w Rakszawie w 1983 r. Ośrodek kultury trzcinieckiej. Badaniu poddano pozostałości obiektu mieszkalnego, który przypuszczalnie stanowił typ szałasów o pokryciu ścian i zadaszaniu wspierającym się na żerdziach. W późnej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza (XIII-III w. p.n.e.) na obszarach pd. - wsch. Polski wyraźnie dominowała grupa tarnobrzeska, która wniosła zwyczaj ciałopalenia i grzebania zmarłych na cmentarzach popielcowych. Powszechne stało się wtedy stosowanie brązu do produkcji narzędzi, broni i ozdób. Wielcy właściciele ziemscy, którzy wówczas kierowali osadnictwem, osadzali przybyszów w sąsiedztwie powstających dopiero folwarków.

Rakszawa stanowiła typ wsi, łąnow leśnych określanych jako łańcuchówką. Domy budowano w równych odstępach w jednym kierunku przez całą długość gruntów osady. Poza Rakszawą charakter łańcuchowy mają również Węgliska, po części Wydrze oraz większość wsi sąsiadujących z gminą. Innego pochodzenia jest sołectwo Rakszawa Kąty, które ma charakter wsi bezpłanowej. Powstała ona w ten sposób, że najczęściej kilku osadników zasiedlało niezagospodarowany jak dotąd teren, zwykle polanę śródleśną, karczując otaczające lasy, powiększało areał ziemi uprawnej.

Przy organizowaniu wsi na początku wyznaczano każdemu osadnikowi nadział ziemi. Niestety, ci pierwsi mieszkańcy nie byli w stanie zagospodarować całości nabytej ziemi, bowiem przez wiele lat karczowali las, na rolę przeznaczali grunty położone bliżej zabudowań, resztę zaś wykorzystywali na pastwiska. Obszary leśne zamieniano na łąny uprawne, zakładano folwarki. Wszyscy chłopcy budowali zagrody pośrodku swego nadziału ziemi, tuż przy drodze. Domy budowano w równych odstępach w jednym kierunku przez całą długość gruntów osady. Łany kmiece przebiegały prostopadłe do dróg, co w miarę rozwoju traktów komunikacyjnych dało układ charakterystyczny dla wsi leśno-łąnowej typu łańcuchowego. Domy budowano w równych odstępach w jednym kierunku przez całą długość gruntów osady. Istotną sprawą przy organizowaniu wsi było wytyczenie drogi. „Droga sokołowska”, ciągnąca się wzdłuż zabudowań chłopskich przez całą wieś, która jest prawdopodobnie najstarszą drogą w Rakszawie. W Rakszawie najczęściej spotykanym typem zabudowy jest zagroda dwubudynkowa składająca się z położonego prostopadłe do drogi domu i równoległe do niej ustawionej stodoły³.

W rezultacie rozwoju osadnictwa powstało dość dużo wyodrębnionych przysiółków. Sama tylko Rakszawa złożona jest z kilkunastu takich jak: Bieleckówka, Rąbany Gościniec, Nowe Pola, Strachocin, Potok, Kościelne, Wołochy, Pod Grabiną, Pod Lasem, Basakówka, Dymarka, Budy, Mościny.

Nazwy wsi oraz ich części mają bardzo różne pochodzenie. Nazwę wsi Rakszawa tradycyjnie wiąże się z rakiem oraz szuwarami, czyli pospolitym elementem w bardzo podmokłym niegdyś terenie. Przysiółek Budy bierze swą nazwę od bud smolarzy, wytapiających żywicę z karpiny sosnowej. Z kolei Bieleckówka i Strachocin związane były z nazwiskami właścicieli dworów. Wiele nazw ma pochodzenie przyrodnicze, często związane z lasem: Pod Grabiną, Pod Lasem, Dębowiec, Pod Brzozą.

W 1713 roku w Rakszawie znajdowało się 120 chałup, a w 60 z nich żyli tkacze. Właściwie w każdym rakszawskim gospodarstwie uprawiano len, a nieliczni gospodarze uprawiali też konopie. Z tych roślin wytwarzano płótno. Tkactwo rozwijało się tu całkiem dobrze, podobnie sukienictwo, związane z tradycjami wołoskimi. Wołosi to ludność pasterska, którzy wędrowali ze

³ *Ocalić od zapomnienia pod red. T. Babiarza, Rakszawa 1995r.*

wschodu na zachód i osiedlili się również w Rakszawie. Świadczy o tym fakt, że jeden z przysiółków Rakszawa nazywa się Wołochy. Wołosi wypasali na tych terenach swoje stada owiec i z nich pozyskiwali wełnę na sukno⁴.

Nazwa Dymarka wskazuje na kuźnicze tradycje wsi. Dymarki były to piece służące do wytopu żelaza z rudy darniowej. Z wytopem z kolei wiązało się kowalstwo. Kuźnie budowano wtedy z drewna nad stawami bądź strumykami. Wewnątrz znajdowały się murowane lub lepienne paleniska, obok których ustawiano miechy. Dym z paleniska wydostawał się na zewnątrz przez drzwi lub przez otwory w dachu. Sam kuźnia nie była duża, mogła pomieścić do czterech osób. Jej wyposażenie stanowiły: miechy, młoty, kleszcze, nakowalnice, oraz kamień do toczenia ostrzy. Jako paliwa używano węgla drzewnego lub drewna⁵.

We wsi żyli także karczmarze zaliczani do najzamożniejszej warstwy ludności. Karczma wiejska mieściła się w odrębnym budynku, znacznie większym niż chałupy chłopskie, ale także drewnianym i krytym słomą. Izba karczemna była także większa od zwykłej izby mieszkalnej. Prawdopodobnie stały w niej proste meble: ławki, stoliki, krzesła. W karczmie podawano najczęściej piwo lub miód. Do tego gość mógł dostać pieczywo, wędliny lub proste jadło, przygotowane przez żonę karczmarza⁶.

Rakszawa od początku istnienia była jedna ze wsi wchodzących w skład majątności łańcuckiej. Pierwszymi jej właścicielami był ród Pileckich, a od 1586r. Stadnickich. XVII wiek pełen wojen, zarazy, grabieży, był okresem upadku i ruiny gospodarczej Rzeczypospolitej. W 1624 roku w wyniku okrutnego, druzgocącego najazdu Tatarów na ziemię przemyską zniszczeniu uległa także Rakszawa⁷.

Szczególne ciężkie dla ludności były lata 1655-1657 z powodu stałych przemarszów i postojów wojsk szwedzkich, kozackich, węgierskich. Zniszczenia były ogromne. Po najeździe Tatarów w 1672 roku w Rakszawie zostało wówczas 15 domów. W 1710 roku w wyniku zniszczeń wojennych i nieurodzaju w Rakszawie i okolicznych wsiach –panował głód. Zarazy zbierały żniwo wśród najbiedniejszych, niedożywionej ludności chłopskiej. Pom pierwszym rozbiórce Polski w 1792 roku południowe ziemie Rzeczypospolitej weszły w skład Austrii. Odtąd ziemie te nazywano Królestwem Galicji i Lodomerii. Regulacje funkcjonowania samorządu wiejskiego zapoczątkował cesarz Józef II. Patentem z dnia 13 kwietnia 1784 roku ujedynolicił organizację samorządu wiejskiego. Zgodnie z postanowieniami tego patentu w każdej wsi powinien być jeden wójt i kilku przysiężnych. Liczba ich była zależna od ilości chałup. Franciszek Gozdowicz był właścicielem Rakszawy w latach 1803-1804. W okresie galicyjskim wieś nawiedziło szereg klęsk. W 1813 roku były wielka powódź, a w 1831 roku wieś i okolice spustoszyła epidemia cholery. Dawniej w przysiółku Kościelne był „cmentarz choleryczny”, dziś w tym miejscu stoi metalowy krzyż upamiętniający te wydarzenie⁸.

Przemiany samorządu wsi zapoczątkowało uwłaszczenie chłopów w 1848 roku. Patent uwłaszczeniowy uwolnił właścicieli dóbr dominalnych od wykonywania czynności sadowych oraz administracyjnych w stosunku do wsi. Jednak dopiero ustawy gminne z 1849 roku, a szczególnie z 1866 roku uporządkowały sytuację gmin wiejskich. Władze w samorządnej gminie mieli

⁴ M. Dobrowolska, *Osadnictwo Puszczy Sandomierskiej między Wisłą Sanem, Kraków 1931r.*

⁵ A. Mączak, H. Samsonowicz, b. Zientara, *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Warszawa 1967r.*

⁶ B. Baranowski, *Polska karczma. Restauracja. Kawiarnia, Wrocław 1979r.*

⁷ Izabela Wojnar, *W gminie Rakszawa, Rakszawa 1999r.*

⁸ *Gmina Rakszawa, Gmina Rakszawa i okolice, Wyd. Edytorial, Rakszawa 2020r.*

sprawować gospodarze, a właściwie bogaci chłopci. W myśl ustawy z 12 sierpnia 1866 roku Rakszawa stała się samodzielną gminą. Ustawa ta wprowadziła naczelnika (wójta) jako urzędnika państwowego, niezależnego od dziedzica. Powstały powiaty i gminy. Urzędy właścicieli ziemskich przestały istnieć mocą ustawy z 1852 roku. Organem samorządowym na wsi był Urząd Gminy na czele z naczelnikiem i zwierzchnością gminną. Ustawa z dnia 23 marca 1933 roku wprowadza system gmin zbiorowych, Rakszawa od 1935 roku należy do gminy zbiorowej Żołyń. Na mocy ustawy z dnia 25 września 1954 roku powstaje Gromadzka Rada Narodowa w Rakszawie, która działa do 1972 roku. Z dniem 1 stycznia 1973 roku powstaje po raz pierwszy po wojnie samodzielna gmina Rakszawa w składzie trzech wsi: Rakszawa, Węgliska, Wydrze. Po trzech latach Gminna Rada Narodowa w Rakszawie wyraziła pozytywną opinię w sprawie zaproponowanego przez Wojewodę Rzeszowskiego połączenia gminy Żołyń i Rakszawy w jedną gminę o nazwie Żołyń z siedzibą w Żołyń. Ten podział administracyjny obowiązywał od 01.07.1976 do 30.09.1982r. Powołanie „Solidarności” w roku 1980 pobudziło środowisko rakszawskie do działania na rzecz odzyskania gminy i odłączenia się od gminy Żołyń. W wyniku rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 13 października 1981 roku (Dz.U.PRL nr 26 z dnia 6 listopada 1981 roku) gminę Rakszawa reaktywowano i funkcjonuje jako samodzielna gmina od 1 października 1982 roku.

26 marca 1992 roku uchwałą Rady Gminy nadano sztandar Gminie Rakszawa. Przyjęto pieczęć gminy (stylizowany rak) oraz herb gminy: w formie prostokąta pionowego, w górnej części napis Rakszawa, pod spodem stylizowany symbol raka w kolorze umbry palonej, w dolnej części stylizowane szuwały, kądziel i czółno, wszystko na niebieskim kolorze (morskim). Całość nawiązuje do pieczęci, która posługiwano się w zaborze austriackim, a następnie w II Rzeczypospolitej. W listopadzie 1992 roku odbyła się uroczystość poświęcenia sztandaru Gminy Rakszawa. 29 grudnia 1995 roku Patronem Gminy Rakszawa zostaje św. Rafał Kalinowski.

Rakszawskie Folwarki

Przez Folwark rozumiano wówczas rolno-hodowlane gospodarstwo pańskie, na którym feudałowie nie pracowali fizycznie, a ograniczali się do kierowania cudzą pracą. Przeważnie były to wielkie gospodarstwa, mające co najmniej parę łanów ziemi ornej i przewyższały swoimi rozmiarami gospodarstwa włościańskie. W Rakszawie istniały cztery folwarki: Gozdowiczów, Darowskich, Strachockich i Bieleckich. Jednakże na obecnym etapie stanu badań można jedynie odtworzyć i zrekonstruować dwa założenia: Gwozdowiczów w Potoku oraz Darowskich w centrum wsi. Jak wynika z analizy mapy katastralnej Rakszawy z 1849 roku folwark Gwozdowiczów został rozplanowany przy lokalnej drodze wychodzącej prostopadle na północ od traktu leżajskiego. Należał do niego las –Brzeźnik oraz znajdujące się w jego pobliżu pola aż do granicznego potoczka i wspólnej drogi. Pałacyk (murowany) wzniesiono po zachodniej stronie drogi. Przed elewacją frontową założono niewielki gazon, za którym znajdowało się sześć drewnianych budynków gospodarczych (zabudowanych w nieregularny czworobok). Na zachód od dworu znajdował się ogród oraz staw z wyspą pośrodku. Za stawem wybudowano murowane stajnie w formie podkowy otwartej w kierunku dworu. Pałacyk został wybudowany na pocz. XIX wieku w stylu romantyczno-gotyckim. Posiadał sześć pokoi i kuchnię, od frontu znajdował się ganek, a przy elewacji południowej-oranżeria. W 1896 roku posiadłość odkupił ordynat na Łańcucie Roman Potocki. Nowy właściciel zmodernizował zabudowania i przekształcił je w ośrodek myśliwski. Na zachód od pałacyku wybudowano okazałą psiarnię służącą hodowli angielskich psów gończych, służących do polowań „par force”. Po obu stronach drogi zasadzono modrzewie. Przy szosie znajdowała się

drewniana brama, natomiast po stronie przeciwległej, za pałacykiem wybudowano drugą bramę-murowaną (przy alei prowadzącej do lasu). Psiarnię zlikwidowano podczas II wojny światowej, natomiast pałacyk rozebrano w okresie powojennym. Drugi z folwarków-rodziny Darowskich znajdował się w centrum wsi i był rozplanowany po zachodniej stronie głównej wiejskiej drogi. W centrum założenia wzniesiono dwór, oddzielony od drogi owalnym gazonem. Po stronie południowej gazonu był usytuowany niewielki, murowany domek, na zachód od dworu widniało duże założenie ogrodowe, poprzecinane nieregularnymi alejkami. Po środku założenia wybudowano altankę. Na północny-zachód od dworu znajdowały się drewniano-murowane zabudowania gospodarcze, które rozplanowano po obu stronach Młynówki. W 1889 roku jeden z dziedziców Rakszawy Mieczysław Darowski rozspacerował swój majątek. Place, parki, ogrody i budynki nabył Wydział Krajowy, przeznaczając je na cele społeczne. Budynki miała przejąć powstająca szkoła sukiennicza. 11 morg dziedzić przeznaczyl na rzecz kościoła w Rakszawie. Hrabina Potocka z Łańcuta nabyła od Darowskich Potok⁹.

Tradycje włókiennicze -Fabryka Sukna w Rakszawie

Tradycje produkcji sukna mają w Rakszawie bardzo starą i bogatą tradycję. Już w połowie XIX wieku tylko w przysiółku Wołochy odnotowano aż 100 sukienników trudniących się wyrobem czarnego i brązowego sukna. Czynnych było 7 foluszy: 5 chłopskich, 1 dworski i żydowski. Proces chałupniczej produkcji sukna przekazywany był tradycyjnie z pokolenia na pokolenie przez kilka wieków nie ulegał zmianom. Ośrodek sukienniczy w Rakszawie szeroko znany był w ówczesnej Galicji. Sukiennicy w tamtych czasach przerabiali wełnę z własnych owiec, później zakupiona od hodowców. Rakszawskimi sukiennikami zainteresował się znany społecznik, poseł na Sejm Krajowy we Lwowie-Bolesław Żardecki, który założył manufakturę. W 1909 roku manufakturę wykupiło Łańcuckie Towarzystwo Akcyjne, które przystąpiło do budowy nowoczesnej fabryki, mieszczącej przędzalnię, tkalnię i wykończalnię. Rozwój rakszawskiego przemysłu spowodował stopniowe zanikanie chałupniczego rzemiosła ludowego. Istnienie fabryki włókienniczej datowane jest od 1912 roku, ale już wcześniej funkcjonowała na terenie Rakszawy niewielka wytwórnia włókiennicza założona przez Bolesława Żardeckiego. Do końca II wojny światowej zakład pod nazwą Rakszawska Fabryka Wyrobów Wełnianych był prowadzony w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez Edwarda i Adama zajączków z Kęt koło Bielska, którzy nabyli ją w drodze licytacji po bankructwie w czasach wielkiego kryzysu w 1931r. Podczas II wojny światowej fabryka pod nadzorem niemieckim wyrabiała sukna na mundury i koce polowe na potrzeby Wehrmachtu. Dzięki ofiarnej postawie ówczesnego dyrektora Teofila Szpunara oraz pracowników fabryki, uniknęła ona zniszczenia w czasie działań wojennych w 1944 roku. Jednak okres powojenny stał się czasem grabieży majątku zakładowego. W raporcie milicyjnym za okres od 12 do 22 listopada 1945 roku znajduje się informacja o napadzie na zakład w Rakszawie w nocy 18 listopada: „...|Silnie ostrzelano z granatników posterunek, wzywając do poddania się załogi. Komendant zabarykadował się i bronił dostępu do posterunku. Za ten czas druga grupa po włamaniu się do fabryki zrabowała około 8 fur materiałów różnego gatunku. Grupa ta odjechała za San. Przewody telefoniczne odcięto”. Fabryka od lipca do listopada 1944 roku nie podejmowała działalności z powodu ustalenia praw własności. Następnie zakład został przekazany Spółdzielni „Społem”, która wyznaczyła na jego kierownika swojego przedstawiciela Mieczysława Fleszara. Wykorzystując znajdujące się w magazynach surowce, podjęto produkcję, która trwała do końca

⁹ Gmina Rakszawa, Gmina Rakszawa i okolice, Wyd. Edytoriał, Rakszawa 2020r.

marca 1945r., kiedy to tragicznie zginął Mieczysław Fleszar, zaś powódź zniszczyła przepust w zakładowym stawie koniecznym w czasie produkcji. Kulisy śmierci M. Fleszara, zamordowanego podczas napadu rabunkowego, nie są do końca jasne. Nie można było jednoznacznie ustalić czy, czy był to zwykły napad rabunkowy, czy zabójstwo na tle politycznym. Być może morderstwo miało związek z tym, że do nowego zarządu fabryki nie wszedł nikt z dawnego kierownictwa z czasów okupacji, co zdaniem Lesława Śliża zdecydowanie popsuło stosunki panujące w zakładzie. 19 marca 1945 roku doszło do ataku na zakład oddziału podziemia niepodległościowego. Przejęto ponad 4000 metrów materiału z magazynu i około 100 metrów materiału z wykończalni, który został załadowany na osiem furmanek. Wg relacji „Wołyniaka” Józefa Zadzińskiego złożonej przełożonym cały materiał rozdano ludności na Zasaniu, a z części uszyto mundury dla członków Narodowej Organizacji Wojskowej. Zastępca zmarłego dyrektora Paweł Sobuś dokonał niezbędnych napraw, po czym uruchomiono zakład pod kierownictwem Zofii Szydłowskiej i zastępcy Pawła Sobusia. Przerabiano pozostałe surowce na koce i materiały ubraniowe. Dopiero po nadejściu nowych transportów rozszerzono asortyment. Na mocy decyzji Ministra Przemysłu i Handlu Zakład został upaństwowiony i otrzymał nazwę Państwowe Zakłady Przemysłu Wełnianego nr 9 w Rakszawie. Inwentaryzacja majątku wykazała, że na trzech hektarach terenu znajdowało się sześć budynków murowanych oraz trzy drewniane magazyny, nie licząc innych sprzętów zakładowych. Zakłady posiadały w tym czasie komplet urządzeń przędzalniczych, jak tkalnie o 36 krosnach mechanicznych, farbiarnię, zespoły zgrzeblarskie i samoprząsnice. Urządzenia napędzała maszyna parowa o mocy 250 KM. Dnia 18 lipca 1949 roku na podstawie zarządzenia Ministra Przemysłu Lekkiego w Rakszawie podległe Centralnemu zarządowi Przemysłu Wełnianego w Łodzi. Natomiast od 1953 roku Fabryka podporządkowana była Centralnemu Zarządowi Przemysłu Wełnianego w Mikuszowicach. Dyrekcję jednak wymieniono po niespełna roku. Nowym zarządzającym zakładem od 1 września 1954 roku został Józef Greń pełniący tę funkcję do 1966 roku. Pierwsze lata powojenne to czas wielu trudności i braków materiałowych. Zakład jednak działał, zatrudniając w 1949 roku 350 osób i produkując 157 ton przędzy zgrzebnej i 252 tys. metrów tkaniny wykończeniowej. W latach 1950-1955 wyposażono zakład o dodatkowe krosna, dzięki czemu ich liczba wzrosła do 44, wprowadzono prace na trzy zmiany przy zatrudnieniu 514 osób. Produkcja tkaniny wzrosła do 490 tys. metrów. Rozszerzono też asortyment, produkując tkaniny płaszczowe i sukienkowe. Wyroby Fabryki Sukna były znane i cenione w kraju, gdzie zdobyły renomę wśród odbiorców. W okresie powojennym po rozbudowie i uruchomieniu nowych wydziałów produkcyjnych zakład zatrudniał ponad 1000 osób i stał się jednym z większych przedsiębiorstw w swej branży w Polsce. Początkowo wytwarzano wyroby konieczne dla okrycia siły obronnej, policji, kolejarzy, później wyroby wełniane. W 1984 roku zakład odznaczony został odznaką Zasłużony dla Województwa Rzeszowskiego, a w 1999 roku otrzymał tytuł Vice Mister Eksportu Przemysłu Lekkiego na Targach Mody w Poznaniu. Zarówno przed wojną, jak i po jej zakończeniu zakład miał duże znaczenie dla Rakszawy, rejonu rzeszowskiego i dla całego kraju. Tkaniny chętnie kupowali odbiorcy zagraniczni: Francja, Hiszpania, Niemcy, Irlandia. Fabryka przetrwała na rynku krajowym do 2005 roku¹⁰.

Ruch ludowy i Wincenty Witos

Dla upamiętnienia bogatych tradycji ruchu ludowego w Rakszawie w 1998 roku wzniesiono pomnik Wincentego Witosa. Pomnik zlokalizowany jest w centrum miejscowości, w otoczeniu zie-

¹⁰ Gmina Rakszawa, *Gmina Rakszawa i okolice*, Wyd. Edytorial, Rakszawa 2020r.

leni, w bliskości szkół, przy schronisku młodzieżowym na szlaku trasy rowerowej „Green Velo”. Przy pomniku znajduje się obelisk z tablicą pamiątkową oraz ławka niepodległości zapewniająca dostęp do sieci bezprzewodowego Internetu i sieci elektrycznej umożliwiającej ładowanie urządzeń za pomocą przewodu USB. Miejsce to upamiętnia lata 1932 i 1933, kiedy miały miejsce dwa wiece z udziałem Wincentego Witosa. Były to wydarzenia mające ogromne znaczenie dla społeczności lokalnej w tamtym okresie.

WYDRZE

Pierwotnie Wydrze było przysiółkiem Brzozy Stadnickiej i nosiło nazwę „Wólki do Brzozy Stadnickiej”. Ten stan rzeczy utrzymał się do końca XIX wieku, ponieważ w ten sposób opisano tą miejscowość w „Słowniku geograficznym”¹¹.

Początki Brzozy dotyczą lat z przed 1578 roku. Można przypuszczać, że lokowana ją już wcześniej, co potwierdzają daleko posunięte procesy podziałów społecznych, z jakimi spotykamy się w tym okresie. Wszystko w skazuje więc na to, że Brzozę założył nie Stanisław Stadnicki, jak to się powszechnie przyjmuje, a drugi człon nazwy wprowadzono dla rozróżnienia z Brzozą Królewską. Reasumując należy mniemać, że Brzozę lokowali Pileccy-właściciele dóbr łańcuckich¹². Brzoza, zatem i Wydrze nieustannie wchodziły w skład dóbr łańcuckich. Pierwszymi właścicielami wsi byli Pileccy, następnie Stadniccy, a po nich Lubomirscy¹³.

Leśniczówki

Wydrze było zawsze silnie związane z gospodarką leśną Ordynacji. Ulokowano tutaj siedzibę leśniczego oraz wzniesiono kilka gajówek. Jak wynika z danych archiwalnych już w latach 1833-1834 wybudowano siedzibę leśnictwa tj. leśniczówkę oraz budynek gospodarczy¹⁴. Obecna leśniczówka wraz z budynkami gospodarczymi została wybudowana 1907 roku. Ponadto wybudowano tutaj trzy leśniczówki. W latach 1844-1849 założono folwark filialny (Brzozy Stadnickiej) i na cześć Julii (córkę pierwszego ordynata Alfreda) żony Franciszka Lichtensteina generała jazdy austriackiej, nazwano Julinem. Z analizy mapy katastralnej z 1853r. wynika, że zabudowania folwarczne były drewniane, rozplanowane po obu stronach drogi z Brzozy Stadnickiej do Wólki Niedźwieckiej. Na zabudowania Julina składały się następujące obiekty: owczarnia- wzniesiona w latach 1846-1848, stajnia, stodoła oraz trzy wozownie wybudowane w latach 1844-1849. Gospodarstwo julińskie funkcjonowało do lat 70-tych XIX wieku i nastawione było na hodowlę owiec i produkcję wełny. Około 1875 roku na folwarku wybuchł pożar, który doszczętnie strawił zabudowania. W tym samym czasie nastąpił regres w popycie na wełnę, co niewątpliwie zadecydowało, że Ordynacja nie zdecydowała się na odbudowę gospodarstwa (grunty folwarczne rozparcelowano). Dopiero po 1900 roku wzniesiono nowe zabudowania, z tym, że nie były to już obiekty przeznaczone do celów hodowlanych czy produkcyjnych, a budynki służące jako zaplecze pobliskiego pałacu myśliwskiego. W 1908 roku została wybudowana stróżówka, cztery lata później powstały obszerne stajnie z wozowniami i mieszkaniami dla służby¹⁵.

¹¹ I. Rychlikowa, *op.cit.*, s.221,334; *Słownik Geograficzny*, t. 14, s.78;

¹² *Dzieje Żołyńi*, red. W. Bonusiak, Żołyńia 1998;

¹³ Violetta i Adam Błotko, *Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe*, Rakszawa 2001, str. 16;

¹⁴ M. Kozaczka, *Gospodarka leśna w posiadłościach Ordynata Łańcuckiego (1918-1939)*-*Kwartalnik Historyczny* 3(1994), s. 41-54; AGAD, *Kartografia*, t. 463/2;

¹⁵ AGAD *Kartografia*, t.463/2: *Mapa katastralna Brzozy Królewskiej 1854, sygn. 134; Muzeum Zamek w Łańcucie, V. Błotko, Zespół folwarczny w Julinie. Rys historyczny*, Rzeszów 1997;

W Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Rakszawa znajduje się Zespół leśniczówki w miejscowości Wydrze. Kompleks został postawiony w 1907 roku. W jego skład wchodzi murowana leśniczówka i suszarnia oraz drewniane budynki – stodoła, budynek i gajówka z początku XX wieku. Obecnie znajduje się tu kancelaria Nadleśnictwa Leżajsk.

WĘGLISKA

Na stanowisku w Węgliskach, odnoszącym się do kultury mierzanowickiej, odkopano dwie jamy o gospodarczej specyfice, we wnętrzu których znaleziono fragmenty naczyń zdobionych odciskami sznura, elementami plastycznymi (listwy, guzki, niewielkie uszka), a także fragmenty narzędzi kamiennych. Pod koniec XVIII wieku wspomniana miejscowość należała do dwóch współwłaścicieli: Urszuli Grocholskiej i Wiktora Zbyszewskiego. Następnie właścicielem został niejaki Kokiart (1863-1868), który odsprzedał majątek hrabinie Grabieńskiej. Kolejnymi właścicielami byli aptekarze z Mielca-Gockertowie, a następnie rodzina Jahlów z Węglisk. W 1897 roku nowymi właścicielami zostały rodziny Żardeckich i Cetnarskich z Łącuta. Były one ostatnimi właścicielami majątku, który rozparcelowano 1904 roku. W Węgliskach nie było folwarku. Jedynie przy granicy z Zalesiem w latach 20-tych XX wieku wybudowano gajówkę „Podlas”, która nie przetrwała do czasów obecnych.

4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków* są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa,
- 3) uznanie za pomnik historii,
- 4) utworzenie parku kulturowego,
- 5) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 5 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

4.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* zabytki nieruchome stanowią w szczególności:

1. krajobrazy kulturowe;
2. układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
3. dzieła architektury i budownictwa;
4. dzieła budownictwa obronnego;
5. obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;

6. cmentarze;
7. parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni;
8. miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa podkarpackiego prowadzony jest przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu. Dla Gminy Rakszawa właściwym terenowo oddziałem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu jest Delegatura w Rzeszowie.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określono w *Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56)*.

W rejestrze zabytków województwa podkarpackiego znajdują się następujące obiekty z terenu Gminy Rakszawa (maj 2021 r.)

ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

RAKSZAWA – gm.

Rakszawa

- kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża, 1880-82, nr rej.: A-433 z 14.10.2010r.
  - dzwonnica, 1889 r., nr rej.: j.w.
- karczma, drewn., 1 ćw. XIX, nr rej.: A-26 z 21.09.2000 r.
  - budynek gospodarczy, drewn., 1 ćw. XX, nr rej.: j.w.
- dom, nr 1644, 1912, nr rej.: A-1209 z 30.12.2013 r.

Wydrze - Julin

- zespół myśliwski, 1880 r., nr rej.: A-841 z 26.06.1979 r. z 16.12.1996 r. i z 19.10.2007 r.:
- pałac myśliwski, drewn.
  - służbówka, drewn.
  - kuchnia, drewn.
  - lodownia, drewn.
  - park
  - aleja modrzewiowa, nr rej.: 16-ZP z 24.10.1948 r.
- zespół folwarczny „Brzóza”, nr rej.: 1206 z 14.09.1989 r. oraz 1218 z 8.06.1990 r.:
- budynek folwarczny, 1846 r.
- rządcówka, 1908 r.
- stodoła, drewn.-mur., 1920 r.
- kapliczka, drewn., 2 poł. XIX, nr rej.: A-243 z 15.01.2008 r.

stan na dzień 05.2021r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W RAKSZAWIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa podkarpackiego pod numerem A-433 z dnia 14.10.2010r. na wniosek Parafii Rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie.

Zespół Kościoła Parafialnego w Rakszawie obejmuje kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie i dzwonnice. Kościół w Rakszawie został wzniesiony w latach 1880-1882, konsekrowany w 1884r., ufundowany m.in. przez Rakszawianina ks. Antoniego Frączka, wówczas proboszcza w Brzozie Królewskiej; posiada cenny zespół monumentalnych malowideł na sklepieniach prezbiterium i nawy wykonanych w 1895r. przez Zdzisława Leopolda Lenartowicza, ucznia Jana Matejki. Kruchta z przedsionkami po bokach, dolna część wieży i wieżyczka od pn. wzniesiona przed 1914r. wg projektu arch. Jana Sas Zubrzyckiego, posiada charakterystyczne dla jego twórczości formy architektoniczne. Kościół ten ze względu na posiadane wartości został wymieniony przez historyków sztuki w „Katalogu Zabytków Sztuki-woj. rzeszowskie” wydany 1989r. przez Polską Akademię Nauk-Instytut Sztuki. Zespół kościelny w Rakszawie jest reprezentantem architektury doby historyzmu pełniąc funkcję dominandy przestrzennej w krajobrazie kulturowym wsi¹⁶.

Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rakszawie usytuowany pośrodku wsi na niewielkim wzniesieniu. Orientowany murowany z cegły, otynkowany na cokole, jednonawowy z prezbiterium zamkniętym trójbocznie, zakrystią i kaplicą Matki Boskiej od pn. i zakrystią oraz kruchtą od pd. (ob. Kaplica św. Maksymiliana). W elewacji zach. węższa, kwadratowa trzykondygnacyjna wieża mieszcząca kruchtę w przyziemiu.

Narożniki wieży opięte trójskokowymi przyporami, po jej obu stronach umieszczone symetrycznie przedsionki. Otwór wejściowy z dużym arkadowym portalem zamkniętym w rodzaj obudowy wychodzącej przed lico elewacji wieży, której górna część jest nadwieszona na wspornikach ozdobionych arkadami i zamknięta szczytem ze ściętym wierzchołkiem, zwieńczonym równoramiennym krzyżem. Powyżej trzy arkadowe okna (środkowe wyższe) zamknięte wspólnym łukiem. W II kondygnacji wieży po dwa okna z trzech stron zamknięte w arkadzie, w III-jedno arkadowe. Ściany elewacji pd. i pn. podzielone lizenami, gzyms wieńczący profilowany, okna za-

¹⁶ Decyzja w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 14.10.2010r.

mknięte arkadami. W narożu pn.-zach. (pomiędzy nawą a wieżą) trójboczna wieżyczka z klatką schodową. PrzedSIONKI zwieńczone nadwieszonym gzymsem złożonym z ostrokątnych arkadek powstałych ze schodkowo-ustawionych cegieł zamkniętych profilowaniem. Dachy: nad prezbiterium trójspadowym, nad nawą główną dwuspadowy z wysmukłą wieżyczką na sygnaturkę z arkadowymi przeźroczami w środkowej części, ozdobionymi dwuspadowymi daszkami, zwieńczoną sześciopięciowym hełmem ostrosłupowym. Wieża przykryta czteropięciowym dachem ostrosłupowym z kulą i krzyżem; w jej dolnej części przeźroczka ponad którymi dwuspadowe daszki. Kaplice kryte dachami pulpitowymi, przedSIONKI-dwupięciowymi, wieżyczka-trójpięciowym, pobite blachą. Wewnątrz korpus nawowy czteroprzęsłowy, przykryty pozornym sklepieniem kolebkowym z lunetami, podzielonym dekoracją malarską na 12 pól ozdobionych alegoriami 14 cnót Głównych i 8 Błogosławieństw. Ściany nawy podzielone pilastrami wspierającymi profilowany gzymś. Kaplice otwarte do nawy półkolistymi arkadami. Na sklepieniu prezbiterium malowidło „Trójca Święta”.

Dzwonnica usytuowana w narożu ogrodzenia kościelnego od pd.-zach., wzniesiona w 1889r. Murowana z cegły, trójarkadowa, opięta przyporami; każda z arkad przykryta oddzielnym daszkiem dwuspadowym. Wewnątrz dwa dzwony fundacji ks. A Frączka poświęcone w 1890 roku¹⁷.

KARCZMA NA TZW. „RĄBANYM GOŚCIŃCU” W RAKSZAWIE

wpisana do rejestru zabytków województwa podkarpackiego pod numerem A-26 z dnia 21.09.2000r. na wniosek Gminy Rakszawa.

Budynek Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie obejmuje nr 919 w raz z budynkami gospodarczymi. Usytuowany jest na skrzyżowaniu dróg biegnących do Sokołowa Młp., Leżajska i Łańcuta. Karczma została wzniesiona w I ćw. XIX wieku, przebudowano w I ćw. XX wieku poprzez wymianę budulca w części obiektu. Budynek drewniano-murowany, konstrukcji zrębowej, otynkowany, parterowy z niewielkim podpiwniczeniem pod izbę szynkową. Część pierwotna drewniana, zrębowa, na podmurowaniu, zewnątrz i wewnątrz otynkowana na podsiębitce z trzciny na rzucie zbliżonym do kwadratu, dwutraktowa, złożona z czterech pomieszczeń: sieni, izby szynkowej, alkierza i kuchni. Część nowsza od północy murowana z cegły, złożona ze stodoły, stajni i komory. Dachy: nad korpusem wysoki, czterospadowy, kalenicowy, nad gankiem od wschodu i drewnutnia od pn. pulpitowe kryte blachą.

¹⁷ Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 14.10.2010r. w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków

Na osi elewacji frontowej trójkątny wysunięty szczyt zamknięty daszkiem dwuspadowym o kalenicy prostopadłej do dachu głównego. W elewacji frontowej w części elewacji tylnej wydatny okap wsparty na profilowanych słupach podcieniowych. Wewnątrz w izbie szynkowej zachowany szynkwas złożony z lady i kredensu, piec z okapem i paleniskiem oraz inne elementy oryginalnego wyposażenia.

Po II wojnie światowej w budynku karczmy mieściło się mieszkanie oraz szkoła podstawowa¹⁸. W 1998 roku dawna karczma została odkupiona przez Gminę Rakszawa od prywatnego właściciela. Budynek nie jest użytkowany.

Budynek gospodarczy- wzniesiony zapewne w 1 ćw. XX wieku, usytuowany na wschód od karczmy, założone na planie podkowy, tworzące niewielki dziedziniec wewnętrzny. Murowane z cegły, parterowe z dachami wielospadowymi, kalenicowymi, pokrytymi dachówką ceramiczną. Złożone z trzech części: od wschodu- w części równoległej do karczmy-cztery komórki (w jednej wędzarnia), od południa-lodownia przesklepiona kolebką, od północy wozownia¹⁹.

Gmina Rakszawa wykonała niezbędny zakres prac porządkowych oraz zabezpieczyła obiekt przed zawaleniem się części konstrukcyjnych. Obiekt w dalszym ciągu ma zabezpieczone wszystkie otwory zewnętrzne zabezpieczające przed wejściem osób postronnych. Ponadto obiekt jest oznaczony tabliczkami: „Wstęp wzbroniony” oraz „Grozi zawaleniem”. Zakres prac został wykonany w oparciu o sporządzoną ekspertyzę mykologiczno-budowlaną (oprac. maj 2020r. przez inż. Krzyszofa Maternę.). Gmina Rakszawa w 2021 roku planuje wykonać inwentaryzację budowlano-architektoniczną.

DOM NR 1644

wpisany do rejestru zabytków województwa podkarpackiego pod numerem A-1209 z dnia 30.12.2013r. na wniosek prywatnych właścicieli

Dom nr 1644 usytuowany jest w centralnej części Rakszawy, po wschodniej stronie drogi powiatowej. Po przeciwnej stronie drogi, obok skrzyżowania dróg zlokalizowany jest pomnik Wincentego Witosa. Budynek został wzniesiony w 1912 roku przez Franciszka Nowakowskiego, który przybył do Rakszawy ze Stanisławowa i pracował jako główny księgowy w ówczesnej fabryce włókienniczej. Obiekt posiada skromną, ale indywidualną kompozycję wystroju architektonicznego elewacji, która zachowuje zabytkową strukturę, bryłę i rozplanowanie wnętrza z elementami jego wystroju. Budynek nie posiada cech stylowych, ale reprezentuje architekturę o formie ukształtowanej dla murowanej zabudowy wsi Rakszawa, pochodzącej z okresu początku XX w. Rangę tego obiektu podnosi usytuowanie w sąsiedztwie zespołu obiektów przemysłowych jak browar i fabryka włókiennicza, które powstały na terenie Rakszawy na przełomie XIX i XX wieku.

¹⁸ Violetta Błotko, *Studium historyczno-architektoniczne Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu” w Rakszawie, Rakszawa 2001.*

¹⁹ *Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 21.09.2000r. w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków*

Dom murowany z cegły ceramicznej na cokole, tynkowany, częściowo podpiwniczony od strony północno-wschodniej, parterowy z poddaszem nieużytkowym. Na planie zbliżony do prostokąta, dwutraktowy z gankiem na planie kwadratu od strony ogrodowej.

Elewacja zachodnia (frontowa) trzyosiowa o niesymetrycznej kompozycji, z ryzalitem pośrodku. Elewację pokrywa gładki tynk. Zachowana dawna stolarka okienna o zróżnicowanym kształcie otworów. Otwory okienne prostokątne, zamknięte łukiem eliptycznym i pełnym. Okna drewniane ościeżnicowe, pojedyncze i podwójne, w tym dwu i trójdzielne z nadświetlami. W górnej partii ryzalitów małe okna metalowe o kształcie wertykalnego prostokąta zamknięte półkoliście. Wejście główne na elewacji bocznej w narożniku północno-zachodnim; drzwi drewniane dwuskrzydłowe, w górnej części przeszklone z pionowymi szprosami. Elewacja tylna sześciosiowa z gzymsem wieńczącym. Pośrodku elewacji ganek murowany z dachem dwuspadowym, którego kalenica znajduje się na poziomie gzymsu. Dach wielospadowy wsparty na więźbie dachowej typu płatwiowokleszczowego, w zasadniczej konstrukcji czterospadowy lecz posiadający dachy dwuspadowe w części nad ryzalitami. Wnętrze obiektu zachowuje pierwotny układ pomieszczeń mieszkalnych o charakterze amfiladowym. Wyposażenie wnętrza niejednolite, ale zachowane są oryginalne piece kaflowe z okresu budowy tego obiektu, a także dawne meble z pocz. XX w. jak szafy, komody, łóża, stoły, krzesła oraz w części pomieszczeń oryginalne podłogi z desek układane na legarach. W piwnicy sklepienie typu odcinkowego na belce stalowej. Schody do piwnicy i na strych drewniane.

ZESPÓŁ MYŚLIWSKI W JULINIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-841 z 26.06.1979 r., 16.12.1996r. i z 19.10.2007r.

Zespół Pałacyku Myśliwskiego Julin położony jest we wschodniej części lasów wydrzańskich, będącym reliktem dawnej puszczy sandomierskiej, słynnej w tym rejonie z dużych skupisk modrzewia europejskiego. Obejmuje obszar 9,13 ha w znacznej części ogrodzony, częściowo zamieniony w park krajobrazowy. Zespół Pałacyku Myśliwskiego Julin wzniesiony został ok. 1880 roku z inicjatywy II ordynata łańcuckiego-Alfreda Potockiego. Poprzez swoje rozwiązanie przestrzenne jak i architektoniczne stanowi materialny dokument sposobu życia magnaterii w tym czasie i jest unikalnym przykładem tego rodzaju założenia pałacowo-parkowego.

W skład zespołu wchodzi:

1. Pałacyk myśliwski;
2. Służbówka tzw. „dyrektorówka”;
3. Budynek kuchni;
4. Lodownia;
5. Park;
6. Aleja modrzewiowa, nr rej.: 16-ZP z 24.10.1948r.

Pałacyk myśliwski położony centralnie w parku stanowi główny element zespołu budynków tworzących zabudowę w trójkąt. Zbudowany z modrzewiowych płazów, powstał w stylu szwajcarskim o bogatym snycerskim detalu architektonicznym, zachował oryginalny wystrój (m.in. boazerie, ozdobne stropy, piece i kominki, kute balustrady, szafy biblioteczne.) Pałacyk został wzniesiony na rzucie zbliżonym do litery „T”, częściowo dwukondygnacyjny budynek nakryty został konstrukcją złożoną z kilku dwuspadowych dachów. W niej swe miejsca znalazły dekoracyjne kominy i wieżyczka z obiegającą ją galeryjką. Elewacje nieszalowane, naroża odeskowane pionowo w bocznych częściach fasady na osi okien wysunięty okap dachu załamany w dwa trójkątne szczytiki, na wysokości drugiej kondygnacji trzy balkony. Układ wewnątrz nieregularny z reprezentacyjnym holem, z którego na I piętro prowadzą schody lustrzane. Po dziś dzień zachowała się dekoracja architektoniczna pałacu: ażurowe obramowania okien i drzwi naczółki okienne, ozdobne szczyty, balkony, balustrady i okapy dachowe. Wnętrza zdobi bogata stolarka okienna i drzwiowa, boazerie, ozdobne stropy, piece, kominki, kute balustrady, szafy biblioteczne.

Budynek kuchni- usytuowany w północnej części Zespołu. Zbudowany z drewnianych płazów. Założony na rzucie zbliżonym do prostokąta. Bryła budynku składa się z trzech członów nakrytych osobnymi cztero i dwuspadowymi dachami z ozdobnymi kominami. Trzykondygnacyjny w części południowej, dwukondygnacyjny od północy, wschodu i zachodu. Elewacje nieszalowane pomalowane na kolor orzechowy. Narożniki odeskowane pionowo. Ryzalit oszalowany. Dekoracja architektoniczna skromna. Okna i drzwi o uszatyh obramieniach zamkniętą łukiem odcinkowym. W ryzalicie na I piętrze okno z dekoracyjnym ażurowym szczytem snycerskiej roboty.

Lodownia usytuowana obok służbówki po jej zachodniej stronie. Murowana z cegieł, przykryta nasypem ziemnym i odarniowana. Ściana z otworem wejściowym zamkniętym żelaznymi drzwiami, ceglana, nietynkowana zwieńczona łamanym szczytem.

Służbówka tzw. „dyrektorówka” lub „Adiunktówka” usytuowana przy bramie wjazdowej w północno-wschodniej stronie Zespołu. Zbudowana z drewnianych płazów. Na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z powiekami, kryty blachą. Przy kalenicy dwa ozdobne kominy. Od strony północnej dobudówka kryta dachem pulpitowym. Fasada od strony południowej trójosiowa, wzdłuż której przebiega otwarty ganek poprzez obie kondygnacje, wsparty na drewnianych słupach połączonych dekoracyjną balustradą, kryty wydatnie wysuniętym okapem dachu. Na wysokościach piętra galeria przebiega również wzdłuż ściany wschodniej i zachodniej.

Park z modrzewiową aleją – zajmuje obszar ok. 7 ha rozciągający się głównie od strony wschodniej i południowej od zabudowy zespołu. Ułożony na planie czworoboku z głównym akcentem w formie podjazdu od strony południowej pałacu. Teren parkowy tworzą duże polany podzielone starodrzewem głównie drzew liściastych: klonów i dębów. Obrzeża polan obsadzone są klonami, bukami, dębami i srebrnymi świerkami. Na polanie zachodniej rosną kępy drzew młodszych: brzoza, modrzewi i świerków. Teren północny otaczający budynki kuchni i służbówki posiada kompozycję w formie zgeometryzowanej. Zadrzewienie na skraju parku przechodzi w naturalny las²⁰.

Obiekt rozbudowano w latach 20. XX w. W 1923 r. założono wodociąg, w 1925 r. wzniesiono elektrownię położoną na południe od pałacu (w pobliżu stawu i usytuowanej nieco dalej strzelnicy z bogato zdobioną altanką). W 1927 r. rozbudowano pałacyk, a rok później-kuchnię. Zmian dokonano na terenie parku-we wschodniej jego części urządzono kort tenisowy, na zachód od pałacu-ogród kwiatowy, za którym rozciągały się pola golfowe. Po II wojnie światowej zespół wielokrotnie zmieniał użytkowników. W okresie powojennym zespół uległ pewnym niekorzystnym zmianom. W trakcie adaptacji zespołu myśliwskiego w Julinie na ośrodek socjalno-wypoczynkowy Rakszawskich Zakładów Przemysłu Wełnianego zostały wybudowane w latach siedemdziesiątych nowoczesne obiekty (pawilony) oraz zespół sportowo-rekreacyjny, obiekty gospodarcze, nie dostosowane pod względem architektonicznym do istniejącego otoczenia.

Od 1997 roku Zespół pozostaje w użytkowaniu przez Muzeum-Zamku w Łańcucie-budynki, grunt w wieczystym użytkowaniu na 99 lat. Właściciel: Województwo Podkarpackie.

²⁰ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 26.06.1979 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

ZESPÓŁ FOLWARCZNY „BRZÓZA” W JULINIE

wpisany do rejestru zabytków nieruchomych pod numerem A-1206 z dnia 14.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.:

Zespół folwarczny „Brzóza” wchodzi w skład dóbr dawnej Ordynacji Łańcuckiej i stanowi materialny dokument działalności gospodarczej Potockich w swoim majątku.

W skład zespołu wchodzi:

1. budynek folwarczny;
2. rządówka;
3. stodoła, drewn.-mur.;
4. teren dawnego folwarku.

Budynek folwarczny- z 1846 roku, w granicach działki 5/2, obecnie właściciel prywatny. Na planie prostokąta, murowany z cegły. Złożony z parterowej części (użytkowanej pierwotnie jako stajnia) flankowanej dwoma piętrowymi oficynami gospodarczymi. Część parterowa 8-osiova, poszczególne osie rozczłonkowane liżerami, pośrodku drewniane wrota, okna we wnękach zakończone łukiem segmentowanym. Dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną. Wysunięty okap wsparty na ozdobnie wyciętych ostatekach belek. Wewnątrz stropy drewniane, belkowane. Oficyny piętrowe kryte dachami wielopołaciowymi. Oficyna zachodnia przebudowana 5-osiova, wschodnia 3-osiova z arkadowymi okienkami w poddaszu. Elewacja ozdobiona podziałami ramowymi.

Budynek rządówki- z 1908 roku, w granicach działki 1214/3, obecnie właściciel prywatny. Na planie wielokąta o urozmaiconej ryzalitami bryle. Murowany z cegły, jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony. Kryty dachem czterospadowym z prowadzonymi dodatkowymi połaciami dwuspadowymi w narożnikach i nad ryzalitami. Elewacja frontowa trzyosiova z drzwiami wejściowymi pośrodku. Dekoracja architektoniczna w formie poziomych pasów na przemian otynkowanych i wypełnionych czerwoną cegłą. Wewnątrz drzwi drewniane płycinowe, piec z brązowymi kaflami o wzorze nerobarokowym. W piwnicy strop Kleina.

Stodoła- z ok. 1920 roku, w granicach działki 1214/3, obecnie właściciel prywatny. Na planie prostokąta, drewniano-murowana, nakryta dachem dwuspadowym²¹.

Teren dawnego folwarku- teren stanowi integralną część folwarku „Brzóza”²².

²¹ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 14.09.1989 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

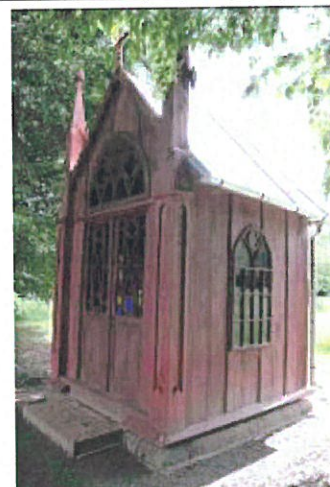
²² Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 8.06.1990 roku w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków

KAPLICZKA W WYDRZU - JULINIE

wpisana do rejestru zabytków nieruchomych pod numerem A-343 z dnia 15.01.2008 r. przez prywatnego właściciela.

Kapliczka drewniana, wzniesiona w II połowie XIX wieku, zlokalizowana w obrębie dawnego Zespołu folwarcznego „Brzoza” w Wydrzu-Julinie. W 2009 roku zostały podjęte prace remontowo-konserwatorskie obiektu o charakterze zachowawczym. Zrealizowany zakres prac poprawił stan techniczny kapliczki, wyeksponował walory zabytkowe oraz poprawił wygląd estetyczny kapliczki.

4.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na podstawie art.6 ust.1 pkt.2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytki ruchome stanowią w szczególności:

1. dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
2. kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
3. numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery;
4. wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, które dokumentują poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
5. materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
6. instrumenty muzyczne;
7. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne;
8. przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie gminy Rakszawa do rejestru zabytków nieruchomych województwa podkarpackiego na wniosek Parafii Rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie pod nr rejestru B-399 z dnia 2.03.2011r. wpisano następujące elementy wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego²³:

Ołtarz główny, neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane i pozłacane. Wym. ok. 850x320 cm, wym. mensy 272x140 cm. Architektoniczny, jednoosiowy, dwukondygnacyjny. W polu głównym w ramie zamkniętej łukiem nadwieszony obraz „Chrystus Ukrzyżowany”, pł/olej, XIX wiek. Po bokach wysunięte skośne pilasty i dwie pary kolumn na kierowanych impostach. Uszaki ażurowe z wici roślinno-wstęgowej. Na kierowanym belkowaniu i gzymsie nad wysuniętą kolumną dwie rzeźby-klęczące anioły w geście adoracji. W zwieńczeniu obraz w ozdobnej owooidalnej ramie „Matka Boża Częstochowska”, współczesny. Po bokach pilastry i spływy wolutowe. W szczycie promienista gloria z Okiem Opatrzności, nad pilastrami wazony.

²³ Decyzja Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu z dnia 2.03.2011r.

Ołtarz boczny pw. Świętej Rodziny (płn.), neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane. Wym. ok. 450x210 cm. Mensa prostopadłościenna. Predella o wysokości impostów z płycinami, w których są motywy roślinne. W polu głównym zamkniętym łukiem nadwieszony obraz „Święta Rodzina”. Po bokach pilastry o korynckich kapitelach i trzonach z motywem kampanulowych zwisów oraz dwie kolumny o trzonach gładkich i kapitelach korynckich. Proste belkowanie, kierowane nad skórnymi pilastrami i wysuniętymi kolumnami, na prostopadłościennych kostkach motywy wazonów (nad kolumnami). W centrum zwieńczenia motyw snycerski ozdobnego kartusza w obramieniu pseudorocaille, po bokach skośne pilastry ujęte spływami wolutowymi, na osiach wazony o mniejszych proporcjach. Górny brzeg zwieńczenia w formie wąskich wolut faliście wspiętych pośrodku, nad którymi gałka i krzyż łaciński o ramionach zakończonych trójlistkiem.

Ołtarz boczny pw. Św. Franciszka z Chrystusem Ukrzyżowanym (płd.) neobarokowy, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane. Wym. ok. 450x210 cm. Struktura ołtarza analogiczna jak w ołtarzu północnym, poz. wyżej. W centrum obraz „Św. Franciszek z Chrystusem Ukrzyżowanym”.

Ołtarz boczny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, neobarok, k. XIX wieku, drewno polichromowane, pozłacane. Wym. ok. 450x310 cm. Mensa prostopadłościenna. Antepedium z motywem symboli Wiary, Nadziei i Miłości. W pasie predelli imposty z płycinami, w których jest snycerski motyw roślinny rozet. Tabernakulum szafkowe, na drzwiczkach płycina z kielichem eucharystycznym. W centrum nastawy obraz „Matka Boża Częstochowska” (deska/olej) w profilowanym obramieniu zamkniętym łukiem falistym nadwieszonym. Postać Matki Bożej w wypukłych reliefowych sukienkach, tło gładkie, srebrne. Po bokach dwie pary kolumn i pilastry z motywem kampanuli. Prosty profilowany gzyms. Zwieńczenie z monogramem „Maria” w promienistej glorii. Po bokach, na osiach kolumn dwa adorujące aniołki siedzące na chmurkach.

Ambona neobarok, k. XIX wieku, drewno polichromowane i pozłacane. Wym. ok. 450x140 cm. Zawieszona przy ścianie w nawie, str. północna. Wejście po schodkach zakręconych od strony ramienia transeptu (kaplicy M. Bożej Częstochowskiej). Balustrada schodów z toczonych tralek. Czteroboczny korpus ze ściętymi narożnikami ujętymi wąskimi pilastrami. U dołu szyszka z mięsistego liścia akantu. Na narożnikach ażurowe motywy roślinne, na ściankach płyciny prostokątne. Na ścianie frontowej tablice mojrzeszowe. Zaplecze z prostokątną płyciną z chrystogramem. Baldachim czteroboczny ze ściętymi narożnikami, z lambrekinem pod gzymsem, pokryty spłaszczoną kopułą z motywem łusek. W szczycie krzyż łaciński na kuli.

Stacje Drogi Krzyżowej, neorenesans, po 1933 roku, płaskorzeźba-odlew, masa stiukowa, polichromowane, pozłacane. Wym. 110x66 cm. Wewnątrz obramienia półplastyczne wielofigurowe statyczne kompozycje, postacie ubrane w szaty o fałdach miękko układających się. Tła grawerowane w geometryczny wzór, pozłacane. Przy dolnej krawędzi wewnątrz obramienia listwa w formie banderoli o wyciętych w ząb końcach z inskrypcjami-tytułami stacji (pismem blokowym, minuskulą). Obramienie w formie stylizowanej arkady z fryzem o łukach półkolistych, nad którym motywy małych wklęsłych rozetek. Proste belkowanie z ozdobnymi wklęsłymi motywami ornamentu okuciowego. Boki obramienia ujęte pilastrami o trzonach z płycinami wgłębny, przerywanymi płyciną kolistą pośrodku. Na podstawach pod pilastrami płyciny poziome z motywem roślinnym, poniżej zwisy profilowane z motywem miękkich liść akantu. Zwieńczenie ramy w formie przerwanej przyczółka, wewnątrz którego mały wklęsły impost, na którym krzyż o ramionach zakończonych trójlistnie.

Polichromia ścienna, neorenesans, 1895r. mal. Zdzisław Leopold Lenartowicz, fresk suchy. Na sklepieniu prezbiterium przedstawienie Boga Ojca, Chrystusa z Marią i św. Janem Chrzcicielem oraz Ducha Św. adorowanych przez 12 postaci świętych i proroków. Na kolebkowym sklepieniu nawy przedstawienia figuralne (dwanaście pól obrazowych) ze scenami ilustrującymi osiem ewangelicznych błogosławieństw i czterech cnót kardynalskich oddzielonych pasami ornamentowymi. Polichromia kilkakrotnie częściowo przemalowana; w 1959 roku poniżej gzymsu w obrębie nawy przez malarzy Michała Wikiera i Niemcewicza, w 1975 roku przez malarza Zygmunta Wiglusza z Krakowa (w prezbiterium i ściany nawy poniżej gzymsu), w latach 1982 i 1984 przez Stanisława Gąsiora ze Świećcan (prezbiterium i ściana zachodnia nawy (nad chórem) i w 1998 roku przez tego samego autora.

Żyrandol I, barok, II poł. XVIII wieku, szkło kryształowe, brąz. Wym. 100x90 cm. Czteroramienny, dwunastoświeczkowy, zelektryfikowany. Trzon ujęty szklanymi kulami o zróżnicowanej formie (owoidalne, gruszkowate, profilowane). Od trzonu cztery zasadnicze ramiona rozdzielające się na trzy mniejsze wzniesione do góry- tworząc dwunastoświeczkowy układ ze szklanymi talerzykami. Od ramion odchylające się w stronę przeciwną małe wąsy z których szklane zawieszki z różnych punktów ramion oraz z rzędu wąsów wieńczących trzon.

Żyrandol II, neogotycki, pocz. XX wieku, mosiądz. Wym. ok. 160x90 cm. Dwupoziomowy, 42 świeczkowy. Na prostym trzonie zakończonym ostrym zwisem dwie kule od których promieniste wsporniki podtrzymujące ażurowe obręcze w formie koron. Od koron z motywem lilijek i fryzu maswerkowego wznoszące się ramiona (wygięte półkole) przy których wiją się gałązki akantu. Przy dolnej obręczy wiązki ramion zgrupowane po trzy, w miejscu spięcia ramion jedna dodatkowa świeca na prostym pionowym ramieniu. W górnej obręczy o mniejszej średnicy wiązki dwu ramion i trzecie ramię pionowo. Powyżej ozdobne małe wąsy z wici akantu.

Żyrandol III, neogotycki, pocz. XX wieku, mosiądz. Wym. 120x90 cm. Trzydziestoświeczkowy, dwupoziomowy. Zawieszony na trzech łańcuchach ujętych u góry koroną liściastą. Łańcuchy o ozdobnych oczkach przerywane gładkimi kulami. Dwie obręcze ażurowe w formie koron z motywem lilijek, od których ramiona w formie wici akantu. Pośrodku dolnej obręczy podwieszona wydatna gładka kula i zwis z promieniście zwieszonych łańcuchów zebranych w centrum żyrandola, z motywami małych gładkich kulek.

Dzwony, neorenesans, 1889 rok (2 szt. komplet), brąz, wyk. Peter Wiener Neustadt (Austria), fundacji ks. Antoniego Frączka:

- **dzwon duży** (wym. ok. 100x90 cm) z napisem w górnym fryzie „SALVUM FAC TUUM DOMINE „i”.....TATI TUAE”, oddzielone małą rozetką kwiatową, poniżej krzyż. Na płaszczu pod górnym fryzem szeroki fryz oddzielony perełkowaniem, wewnątrz którego motywy okrągłych medalionów w obramieniu rowerkowym. W medalionach sceny figuralne z życia św. Antoniego(?). Pomiędzy medalionami antytetyczny motyw ornamentu roślinno-wolutowego z motywem kwiatu. Poniżej na płaszczu napis „MIHI CREDITI SATANAS CRUCIS/SIGNO DEBILITATUS AUFUGIT/IMPENSIS-A.R.D. ANTONI FRĄCZEK/1889”. Linia paciorka w formie wąskiego ornamentu z motywem kwiatu goździka ujętego linią falistą.
- **dzwon średni** (wym. ok. 80x70cm) z napisem na płaszczu: „REGINA S.ROSARI/ORA PRO NOBIS”. Pod górną krawędzią motyw roślinno-wolutowy w układzie pasowym.. Pomiędzy wolutami odcinki ornamentu kandelabrowego ze zwisającymi dwunastoramiennymi gwiazdami. Linia paciorka w formie wąskiego ornamentu roślinno-kwiatowego. Poniżej na wieńcu roślinny stylizowany ornament z motywem kwiatu goździka ujętego linią falistą.

pod nr rejestru B-637 z dnia 15.01.2014r. wpisano następujące elementy wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego²⁴:

Rzeźba „Matka Boża z Dzieciątkiem”, gotycka, pocz. XVI w., drewno polichromowane, pozłacane, wydrążone od tyłu, wym. ok.110x46 cm. Maria stojąca w pełnej postaci z Dzieciątkiem na prawej ręce. Ciało esowato wygięte. Nogi w kontrapoście z opuszczonym lewym biodrem, łokciem ugiętej lewej ręki i lewym ramieniem. Głowa przechylona w prawą stronę. Na prawej ugiętej i opartej o prawe biodro dłoni trzyma siedzące, nagie Dzieciątko, zwrócone do Marii skrzętem tułowia. W lewej ręce Jezus trzyma jabłko, prawą dłonią wskazując na owoc. Maria ubrana w suknie o szerokich płaskich fałdach i płaszcz zapięty pod szyją z szeroką półkolistą kryzą. Fałdy płaszcza o bogato zróżnicowanym układzie, na przodzie na wysokości kolana wywinięte podszewki w formie ucha i załamanie w kierunku pionowym. Spod prawej dłoni skośna poprzeczna szeroka fałda płaszcza skierowana poniżej lewego biodra, rozszerzająca się i wywinięta. Na głowie Marii nałożona metalowa liściasta korona. Twarz an face o pełnych policzkach, miękkich ryśach, wysokim czole, wysoko zaznaczonej brodzie. Włosy falujące, gęste, długie opadające na oba ramiona i plecy. Na odwrocie rzeźby, wokół postaci Marii wydrążone gniazda do mocowania promienistej glorii.

Rzeźba „Św. Anna Samotrzecia”, gotycka, pocz. XVI w. drewno polichromowane, pozłacane wydrążone od tyłu, wym. ok.110x46 cm. Św. Anna stojąca w owalnej, wypukłej podstawie, w pełnej postaci, trzymająca na prawej ręce nagie Dzieciątko Jezus, po jej lewej stronie stojąca i przytulająca się Maria w wieku kilkunastu lat. Św. Anna ubrana w suknię, na ramionach płaszcz o bogatym, miękkim udrapowaniu, na głowie chusta opadająca na ramiona, podwiązana pod szyją. Maria z długimi rozpuszczonymi włosami ubrana w sukienkę z półkolista, szeroka i gładką kryzą wokół małego dekoltu i długimi wąskimi rękawami. Dłonie Marii złożone modlitewnie. Dzieciątko w lewej ręce trzyma jabłko, w geście podawania go Marii, prawa rączka wskazuje na nią. Rysy twarzy wszystkich postaci o wydatnych policzkach, małych zaokrąglonych nosach, drobnych ustach i wysokich czołach, twarze lekko uśmiechnięte.

4.3.3. Wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, o których mowa w art. 64 ust. 1 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Na terenie gminy Rakszawa nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

W Polsce na Liście Skarbów Dziedzictwa obecnie znajduje się 16 obiektów²⁵:

1. Stare Miasto w Krakowie
2. Królewskie Kopalnie Soli w Wieliczce i Bochni
3. Auschwitz-Birkenau. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945)

²⁴ Decyzja Nr B-637 Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyslu z dnia 15.01.2014r.

²⁵ <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/polskie-objekty/>

4. Puszcza Białowieska
5. Stare Miasto w Warszawie
6. Stare Miasto w Zamościu
7. Średniowieczny zespół miejski Torunia
8. Zamek krzyżacki w Malborku
9. Kalwaria Zebrzydowska: manierystyczny zespół architektoniczny i krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy
10. Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy
11. Drewniane kościoły południowej Małopolski - Binarowa, Blizne, Dębno, Haczów, Lipnica Murowana, Sękowa
12. Park Mużakowski / Muskauer Park obiekt transgraniczny polsko-niemiecki
13. Hala Stulecia we Wrocławiu
14. Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat. Seryjny wpis transgraniczny polsko-ukraiński
15. Kopalnia rud ołowiu, srebra i cynku w Tarnowskich Górach oraz system gospodarowania wodami podziemnymi
16. Krzemionkowski region pradziejowego górnictwa krzemienia pasiastego.

4.3.4. Uznanie zabytku za pomnik historii

Pomnik historii to jedna z pięciu form ochrony zabytków wymienionych w *ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Pomniki historii ustanawiane są od 1994 r. Do dziś to najwyższe wyróżnienie nadano 113 zabytkom. Z każdym rokiem, lista najcenniejszych obiektów sukcesywnie powiększa się. Do elitarnego grona pomników historii mogą dołączać obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne²⁶.

Na terenie gminy Rakszawa nie występują pomniki historii.

²⁶ https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Pomniki_historii/

4.3.5. Utworzenie parku kulturowego

Park kulturowy jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy może zostać utworzony zgodnie z *art. 16 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez radę gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wg stanu na dzień 30 kwietnia 2021r. w Polsce utworzono 40 parków kulturowych²⁷.

W województwie podkarpackim utworzono dwa:

- Park Kulturowy Zespołu Staromiejskiego oraz Zespołu OO. Dominikanów w Jarosławiu (2009)
- Park Kulturowy Wzgórze Staromiejskie w Krośnie (2019)

Na terenie gminy Rakszawa nie utworzono parków kulturowych.

4.3.6. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona m.in. przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (*art. 18 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*), a także decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (*art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
3. parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę (*art. 19 ust. 1 a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*):

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Gmina Rakszawa posiada częściowy Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno – usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa - część 1A został przyjęty Uchwałą nr X/46/2015 Rady Gminy Rakszawa z dnia 30 lipca 2015r. Plan obejmuje obszar o powierzchni około 32,52 ha, w miejscowości Rakszawa, położony w centralnej części miejscowości Rakszawa, po zachodniej stronie drogi powiatowej.

²⁷ https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Parki_kulturowe/Zestawienie_parkow/miejsce.php?ID=3710

W *Miejscowym Planie* (§7, §13, §16, §17) ustalono następujące zasady ochrony zabytków i dóbr kultury poprzez wyznaczenie:

- 1) strefy ochrony konserwatorskiej B zachowanych zabytkowych zabudowań dawnej fabryki włókienniczej;
  - zakazuje się wyburzania budynku;
  - nakazuje się remont budynku przy uwzględnieniu odtworzenia pierwotnego wystroju elewacji budynku.
- 2) strefy ochrony ekspozycji widokowej E dla budynku willi dyrektora;
  - zakazuje się lokalizacji nowej zabudowy kubaturowej;
  - zakazuje się nasadzeń zielenią wysoką;
  - zakazuje się stosowania ogrodzeń z murów pełnych oraz o wysokości powyżej 1,5 m.
- 3) ochrony zabytkowego budynku mieszkalnego (nr dz. ewid. gr. 6433/2 nr domu 345)
  - zakazuje się wyburzania budynku;
  - nakazuje się remont budynku przy uwzględnieniu odtworzenia pierwotnego wystroju elewacji budynku.

W § 6 *Miejscowego Planu* ustalono następujące zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu:

- zakazuje się lokalizowania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których sporządzony raport oddziaływania na środowisko wykaże przekroczenia norm dopuszczalnego oddziaływania na środowisko.

Ochrona konserwatorska w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa* opisana została w Rozdziale IV. WYTYCZNE I POSTULATY KONSERWATORSKIE, gdzie na terenie Gminy Rakszawa wyznaczono następujące rodzaje stref ochrony konserwatorskiej:

- A- *Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej*
- B- *Strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych*
- E- *Strefa ochrony ekspozycji*
- K- *Strefa ochrony krajobrazu*

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmuje obszary szczególnie wartościowe pod względem historycznym, o dobrze zachowanej jednorodnej strukturze układu przestrzennego i związanego z nim integralnie terenu i krajobrazu wraz z obiektami zabytkowymi. W strefie tej zakłada się bezwzględny nakaz spełniania wymagań konserwatorskich. Na terenie gminy Rakszawa strefę „A” ustalono dla następujących terenów:

- Strefa A1 obejmuje zespół pałacu myśliwskiego w Julinie wraz z parkiem leśnym i aleją modrzewiową (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-841 z 26.06.1979 r., 16.12.1996 i z 19.10.2007 i Zespół folwarczny „Brzóza” w Julinie, (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1206 z dnia 14.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.)
- Strefa A2 obejmuje zespół leśniczówki we wsi Wydrze, w skład której wchodzi: murywany budynek leśniczówki dawnej Ordynacji Potockich, drewniane zabudowania gospodarcze (stajnie, stodoły), drewniany budynek gajówki, starodrzewie oraz teren ekspozycji widokowej na budynek leśniczówki.

- Strefa A3 dotyczy Zespołu Kościoła Parafialnego w Rakszawie i obejmuje: murowane budynki kościoła, dzwonnicy, zabudowania gospodarcze, cmentarz parafialny z murowaną kaplicą, starodrzewie, figurę Niepokalanej przy drodze głównej oraz teren ekspozycji widokowej na zespół kościelny.

Strefa „B” ochrony zachowanych elementów zabytkowych. Dotyczy terenów, na których położone są zabytkowe zespoły o zróżnicowanej wartości kulturowej, oraz obszary usytuowane w sąsiedztwie zespołów objętych strefą „A”. W strefie tej obowiązuje wymóg zachowania istniejących elementów o wartościach kulturowych i dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji. Działania te należy uzgadniać ze służbą konserwatorską. Na terenie Gminy Rakszawa strefę „B” ustalono dla następujących terenów:

- Strefa B1 obejmuje pozostałości dawnego zespołu dworu myśliwskiego w przysiółku Potok. W skład zespołu wchodzi: murowany budynek leśniczówki, drewniane domy pracowników Lasów Ordynacji Potockich, pozostałości bramy wjazdowej, aleja modrzewiowa oraz starodrzewie (lipy, modrzewie, jesiony, klony, osiki, dęby)
- Strefa B2 obejmuje fragment lasu Brzeźnik z ciągiem pięciu stawów połączonych groblami.
- Strefa B3 obejmuje teren zabudowany w centralnej części wsi, w sąsiedztwie browaru.

Strefa „E” ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych. Strefa ta dotyczy terenów stanowiących zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych.

- Strefa E1 obejmuje obszar ekspozycji widokowej na leśniczówkę we wsi Wydrze.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego, dotyczy obszaru bezpośrednio związanego z układem historycznym znajdującego się w jego otoczeniu. Na wyznaczonym obszarze ochronie podlegają: układy przestrzenne zabudowy wsi, układ drożny i ciągi piesze, ukształtowanie terenu (cieki wodne, skarpy, zieleń), układ działek siedliskowych.

- Strefa K1 obejmuje obszary wsi Wydrze. Obejmuje tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól oraz układem komunikacyjnym oraz zespołem pałacowym w Julinie i zespołem leśniczówki w Wydrzu.
- Strefa K2 obejmuje teren wsi Rakszawa wraz z przysiółkami: Rakszawa Kąty, Dymarka, Kościelne, Basakówka, Bieleckówka. W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól i układem komunikacyjnym.
- Strefa K3 obejmuje obszar wsi Węgliska. W obrębie strefy znajdują się tereny zabudowane wsi wraz z układem łąkowym pól i układem komunikacyjnym.
- Strefa K4 obejmuje teren dawnego folwarku w Julinie (*wpisany do rejestru zabytków nieruchomości pod numerem A-1206 z dnia 14.09.1989r. oraz A-1218 z dnia 8.06.1990r.*)

Za główne kierunki ochrony środowiska kulturowego w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. Ochronę krajobrazu kulturowego gminy; ogólnego charakteru zabudowy, sposobu zagospodarowania i użytkowania terenu;
2. Ochronę zabytkowych zespołów: pałacowego, folwarcznych, kościelnego i centrum wsi Rakszawa, oraz leśniczówek, cmentarzy, krzyży przydrożnych i kapliczek;
3. Zachowanie elementów krajobrazu naturalnego; ukształtowania terenu, zieleni, cieków, oczek i zbiorników wodnych;

Za główne kierunki ochrony środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto m.in.:

1. czynną ochronę obszaru węzłowego, ciągów i korytarzy ekologicznych przed zainwestowaniem mogącym pogorszyć stan środowiska naturalnego;
2. nie dopuszczanie do zabudowywania terenów zalewowych.

W celu zapewnienia realizacji tych kierunków uznano przestrzeganie zasad ochrony:

1. Rezerwatu florystycznego częściowego Wydrze utworzonego Zarządzeniem MliPD z 22.07.1983r. (MP Nr 16 poz. 91);
2. Brzóznińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu zgodnie z Rozporządzeniem Nr 35/92 Wojewody Rzeszowskiego z dnia 14.07.1992r.;
3. Obszaru Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 425 Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów;
4. Drzew stanowiących pomniki przyrody ujętych w rejestrze pomników przyrody;
5. Pozostałości parków podworskich i folwarcznych.

Wskazano na objęcie ochroną:

- Projektowany rezerwat przyrody „Julin”;
- Dolinę Wisłoka jako korytarza ekologiczny;
- Korytarze i ciągi ekologiczne biegnące wzdłuż dolin rzecznych w powiązaniu z kompleksami leśnymi;
- Drzewa pojedyncze i grupy drzew projektowane do ochrony jako pomniki przyrody w „Ocenie przyrodniczej”;
- Jeden użytek ekologiczny (naturalne oczko wodne) proponowany do ochrony w „Ocenie przyrodniczej”;
- Północną część obszaru gminy poprzez włączenie w obszar projektowanego Parku Krajobrazowego Puszczy Sandomierskiej (na podstawie uzgodnienia z dnia 20.03.2000r. z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody).

Układy ruralistyczne wraz z zabytkową zabudową, kapliczkami, figurkami i pomnikami

Układy ruralistyczne obejmują historyczne układy planistyczne wsi. Na obszarach tych nowa zabudowa może być lokalizowana. Wskazane jest maksymalne zachowanie istniejących już układów działek, bez dalszego ich dzielenia (tereny te obecnie są już przeinwestowane). Wytyczne do nowej zabudowy oraz remontów istniejącej powinny uwzględnić następujące wymogi konserwatorskie:

- nowe obiekty powinny: bryłą, wysokością, detalem i kształtem symetrycznych, wysokich dachów nawiązywać do historycznych rozwiązań architektonicznych, (najwłaściwsze są obiekty parterowe o rzucie wydłużonego prostokąta);
- układ zabudowy na działce powinien wynikać z historycznego układu zabudowy wiejskiej,
- zaleca się utrzymanie istniejącej drewnianej zabudowy, kwalifikującej się do zachowania ze względu na stan techniczny, poprzez remont i adaptację dla współczesnych potrzeb, przy zachowaniu ogólnego charakteru architektury obiektu (tj. bryły, wysokości, kształtu dachu, detalu architektonicznego, niewskazane jest zastosowanie sidingu),
- podczas remontów obiektów dysharmonizujących z historyczną zabudową należy dokonywać ich korekty estetycznej np. poprzez wprowadzenie tradycyjnej formy dachu;

- jako pokrycie dachu należy stosować dachówkę ceramiczną lub inny materiał imitujący ją formą i kolorem;
- wymagane jest pozostawienie niezabudowanych tzw. nowsi, usytuowanych wzdłuż dolin rzecznych, zlokalizowanych przeważnie w środkowej części wsi. Tereny te pozostały do naszych czasów niezabudowane z uwagi na ich zalewowy charakter;
- ze stanowiska konserwatorskiego wskazana jest też ochrona tradycyjnej drewnianej zabudowy, tak mieszkalnej jak i gospodarczej, szczególnie będącej w dobrym stanie technicznym i położonej w strefach ochrony układów ruralistycznych.

Punkty, osie i ciągi widokowe

Na terenie gminy Rakszawa ustala się 8 punktów, osi i ciągów widokowych. W ich zasięgu nie należy wprowadzać nowej zabudowy poza istniejącym zainwestowaniem oraz nasadzeń wysokimi drzewami i krzewami mogącymi przysłonić wgląd na zabytkowe obszary i obiekty i panoramy widokowe.

Poza obszarem już zainwestowanym na dalszym planie widokowym wyjątkowo dopuszcza się możliwość lokalizacji obiektów parterowych, o małej kubaturze z dachami tradycyjnymi 2-lub 4-spadowymi, symetrycznymi, pokrytymi dachówką ceramiczną lub materiałem dachówkopodobnym. Budynki o dużej powierzchni zabudowy (pow. 150m²) oraz wysokości ponad 7,5 m nad poziomem terenu wymagają uzgodnienia z Konserwatorem Zabytków.

Punkty widokowe:

1. Punkt widokowy we wsi Wydrze ze wzgórza przy drodze polnej Julin-Wydrze na Zespół Folwarczny w Julinie;
2. Punkt widokowy z drogi Rakszawa-Wydrze na Zespół Leśniczówki na Wydrzu;
3. Punkt widokowy z drogi Węgliska-Rakszawa na zabudowę Rakszawy Środkowej;
4. Oś widokowa z drogi głównej przez Rakszawę na Kościół Parafialny;
5. Oś widokowa z drogi bocznej przez przysiółki Basakówka-Kościelne na Kościół Parafialny;
6. Ciąg widokowy z drogi bocznej przez przysiółki Basakówka-Kościelne na zabudowę Rakszawy Środkowej;
7. Punkt widokowy ze skrzyżowania dróg przy kościele na zespół kościelny w Rakszawie;
8. Punkt widokowy w Rakszawie z drogi Rakszawa-Wydrze na budynek dawnej Karczmy na tzw. „Rąbanym Gościńcu”.

Obiekty dysharmonizujące z otoczeniem

Na terenie gminy, w jej poszczególnych miejscowościach zarówno na obszarach objętych ochroną konserwatorską jak i na pozostałych terenach powstało w ostatnich latach wiele obiektów dysharmonizujących z dotychczasową, tradycyjną architekturą, nie wkomponowanych w otaczający je krajobraz. Architektura pozostałych obiektów winna być tak skorygowana w czasie najbliższego remontu, aby dostosować ją do tradycyjnych rozwiązań (m.in. poprzez przykrycie ich symetrycznymi dachami połaciowymi, zastosowanie odpowiedniego detalu architektonicznego, podziałów elewacji i odpowiedniej jej kolorystyki). W przypadku, gdy taka korekta jest niemożliwa do wykonania (istniejący, nietradycyjny dach, zbyt duża kubatura) należy zasłonić wysoką zielenią.

Cmentarze

Krajobraz wiejskich cmentarzy zmienił się w ciągu kilkudziesięciu lat; zniknęły drewniane i żeliwne krzyże, kostnice, usunięto starodrzew, którym obsadzone były aleje i granice. Z tych względów konieczne jest objęcie ochroną konserwatorską całego cmentarza w Rakszawie oraz wybranych kwater, posiadających nagrobki o wartościach artystycznych, historycznych, kaplice grobowe oraz starodrzew, jako wyodrębniona zabytkowa część, z pozostawieniem pozostałego terenu do dalszego użytkowania (pochówku).

Powyżej zostały zasygnalizowane tylko niektóre wytyczne i postulaty konserwatorskie. Obszerny ich zapis znajduje się w opracowanym w 2001r. przez Violetę i Adama Błotko *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa. Uwarunkowania kulturowe*.

4.4. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 22 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (*art. 21 ustawy*). Gmina Rakszawa posiada Gminną Ewidencję Zabytków opracowanych zgodnie z wymogami *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz *rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem* w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu Gminy.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rakszawa (aktualizacja maj 2021 rok) ujęto:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Szczegółowy opis znajduje się w rozdziale 4.3.1 niniejszego opracowania. W Gminnej Ewidencji Zabytków ujęto 7 takich obiektów. Gmina Rakszawa jest właścicielem jednego zabytku: Karczma na tzw. „Rąbanym Gościńcu”

2. zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków na wniosek konserwatora zabytków. Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków ujęto 54 takich obiektów. Gmina Rakszawa jest właścicielem jednego: dawna szkoła podstawowa w Węgli-skach.

3. zabytki archeologiczne

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* zabytki archeologiczne to w szczególności:

1. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa;
2. cmentarzyska;
3. kurhany;
4. relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Na obszarze gminy Rakszawa zewidencjonowano 49 stanowisk archeologicznych w tym 4 zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego. Ochrona została ustalona w Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa. Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego. Polityka Przestrzenna.

Spis stanowisk został opracowany w oparciu o dokumentację z badań powierzchniowych realizowanych w ramach ogólnopolskiego programu AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski).

Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Rakszawa występują na 6 obszarach: AZP/99 –78, AZP/99 –79, AZP/100 –78, AZP/100 –79, AZP/101 –78, AZP/101 –79.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rakszawa ujętych zostało łącznie 110 zespołów obiektów/obiektów, których wykaz znajduje się w następujących załącznikach:

Załącznik nr 1A: Zabytki nieruchome z terenu gminy Rakszawa wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Załącznik nr 1 B: Zabytki nieruchome z terenu gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków.

Załącznik nr 2A: Zabytki archeologiczne z terenu gminy Rakszawa wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Załącznik nr 2B: Zabytki archeologiczne z terenu gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków.

5. Zestawienie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań do realizacji

5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza SWOT

Mocnymi, słabymi stronami wynikającymi ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy i regionu są:

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - Walory przyrodnicze i turystyczne - Wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań - Dobre warunki do rozwoju turystyki - Obiekty wartościowo kulturowe i zabytkowy układ przestrzenny wsi - Aktywność społeczna w obszarze kultury - Liczne imprezy kulturalne - Dobry stan środowiska naturalnego - Szlaki turystyczne - Tradycje rzemiosła ludowego - Planowane trasy rowerowe 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające środki budżetowe gminy - Niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków - Niezadawalający stan techniczny zabytków - Duża liczba nieużytkowanych i niszczących obiektów zabytkowych - Niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami - Niewystarczająca promocja obiektów zabytkowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki

Szanse i zagrożenia wynikające z analizy otoczenia zewnętrznego dla opieki nad zabytkami są:

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Położenie w bezpośredniej bliskości miasta Łańcuta oraz częściowo na obszarze Brzozniańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu - Korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego - Dogodne szlaki drogowe - Wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe - Prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja na stronie internetowej gminy - Uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy - Wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań - Zwiększony dopływ środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów - Silna konkurencja na rynku turystyki w regionie - Niewystarczająca świadomość wartości zasobów kulturalnych - Samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich

5.2. Założenia programowe

Założeniem opracowania *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rakszawa na lata 2021-2024* jest poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

5.2.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
5. popularyzowania, edukacja i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron Gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Rakszawa:

- I. Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju
- II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- III. Promocja i popularyzacja walorów dziedzictwa kulturowego gminy

5.2.2. Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami

Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. Jako kierunki działań i zadania realizacji Programu w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków;

- bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie papierowej i elektronicznej
- w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie wyłączenie z GEZ obiektów nieistniejących oraz przekształconych, które utraciły wartości zabytkowe
- w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie włączanie obiektów do GEZ

2. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa;

- realizacja wytycznych konserwatorskich określonych w Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rakszawa ze szczególnym uwzględnieniem zaleceń w wyznaczonych strefach ochrony konserwatorskiej.

3. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego

- realizacja wytycznych konserwatorskich określonych w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego ze szczególnym uwzględnieniem zaleceń w wyznaczonych strefach ochrony konserwatorskiej.

4. Ochronę i odnowę obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków;

- przeгляд stanu obiektów
- współpraca z wojewódzkimi służbami ochrony zabytków w przypadku realizacji prac budowlanych przy obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej
- wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o dużych walorach architektonicznych lub historycznych

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami m.in. poprzez podejmowanie działań zmierzających do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych
- 5. **Promocje i popularyzacje dziedzictwa kulturowego;**
  - przeгляд istniejącego systemu oznakowania zabytków na terenie gminy
  - uzupełnienie oznakowania zabytków na terenie gminy: tablice, plansze, mapy
  - realizacja tras rowerowych wraz z tablicami informacyjnymi o obiektach zabytkowych
  - prowadzenie i aktualizacja zakładki o zabytkach na stronie internetowej gminy
  - popularyzacja dziedzictwa kulturowego w prasie i innych mediach
- 6. **Edukacje w zakresie ochrony dóbr kultury;**
  - informowanie właścicieli prywatnych o możliwościach pozyskania środków finansowych na odnowę zabytków
  - wspieraniu inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych
  - udział w konkursach w ww. zakresie
- 7. **Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;**
  - budowaniu klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków;
  - gromadzenie materiałów archiwalnych dotyczących Gminy Rakszawa

6. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja *Programu* będzie się odbywała poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawowe instrumenty realizacji *Programu* są następujące:

- 1) Instrumenty prawne, wynikające z przepisów ustawowych, w szczególności dotyczących zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków cennych obiektów będących własnością gminy, a także wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) Instrumenty finansowe, w tym w szczególności polegające na finansowaniu prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje;
- 3) Instrumenty koordynacji, m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami, Planach odnowy miejscowości, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rakszawa, Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego*;
- 4) Instrumenty społeczne poprzez działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z lokalnymi organizacjami społecznymi;
- 5) Instrumenty kontrolne poprzez aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków;

7. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W odniesieniu do gminnego programu opieki nad zabytkami *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* stanowi:

- 1) realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Gminy Rakszawa po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. Bowiern z realizacji programu Wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy;
- 2) sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami będzie przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Program zostanie udostępniony do publicznej wiadomości na stronie internetowej Gminy Rakszawa (www.rakszawa.pl)

8. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zapisy art. 71 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określają, że w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Zgodnie z art. 73 ustawy osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. W dniu 15 stycznia 2013 roku Rada Gminy Rakszawa podjęła uchwałę Nr XXIX/133/13 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Uchwała określa:

- warunki ubiegania się o dotację na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
- rodzaj danych i informacji, które należy zawrzeć we wniosku o dotację;
- tryb postępowania z wnioskiem o udzielenie dotacji;
- postanowienia, jakie winna zawierać umowa o udzielenie dotacji;
- zasady rozliczania, kontroli wykorzystania i zwrotu dotacji;
- sposób ewidencjonowania i upowszechniania informacji o udzielonych dotacjach.

Możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami:

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- 1)dotacje ministra kultury,
- 2)programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 3)promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 4)dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 5)dotacje powiatowe,
- 6)dotacje gminne,
- 7)dotacje Województwa

Źródła zagraniczne:

- 1)źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 2)źródła poza unijne -Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG

Załączniki:

Załącznik nr 1 A:

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJSTRU ZABYTKÓW, KTÓRY PROWADZI KONSERWATOR ZABYTKÓW						
Lp.	Nr karty	Miejscowość	Obiekt / zespół obiektów	Numer rejestru	Data wpisu do rejestru zabytków	Nr ewidencyjny działek
1	GEZ 4/1722 GEZ 5/1722	Rakszawa	Zespół kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie 1) Kościół parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Św. 2) Dzwonnica	A-433	14.10.2010 r.	dz. nr ewid. 5893
2	GEZ 24/1722	Rakszawa	Karczma na tzw. „Rąbanym Gościńcu” 1) Karczma 2) Budynek gospodarczy	A-26	21.09.2000 r.	dz. nr ewid. 4367
3	GEZ 41/1722	Rakszawa	Dom nr 1644	A-1209	30.12.2013 r.	dz. nr ewid. 7038/1
4	GEZ 62/1722 GEZ 63/1722 GEZ 64/1722 GEZ 65/1722 GEZ 67/1722	Wydrze	Dawny Zespół Myśliwski Julin 1) pałacyk myśliwski, drewn. 2) służbówka, drewn. 3) kuchnia, drewn. 4) lodownia, drewn. 5) park 6) aleja modrzewiowa	A-841	26.06.1979 r. 16.12.1996r. 19.10.2007r.	dz. nr ewid. 5/13, 5/14, 1214, 1211, 1196
5	GEZ 68/1722 GEZ 69/1722 GEZ 71/1722	Wydrze	Zespół folwarczny „Brzóza” w Julinie 1) budynek folwarczny, 2) rządówka, 3) stodoła, drewn.-mur.,	A-1206 A-1218	14.09.1989 r. 8.06.1990 r.	dz. nr ewid. 5/2, 5/4, 1214/1, 1214/2, 1214/3
6	GEZ 87/1722	Wydrze	Teren dawnego folwarku „Brzóza” w Julinie	A-1218	8.06.1990 r.	dz. nr ewid. 5/2, 5/4, 5/3,1214/1, 1214/2, 1214/3
7	GEZ 72/1722	Wydrze	Kapliczka	A-243	15.01.2008 r.	dz. nr ewid. 5/4

Załącznik nr 1 B:

Zabytki nieruchome z terenu gminy Rakszawa nie wpisane do rejestru zabytków

ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY RAKSZAWA NIE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW						
Lp.	Nr karty	Miejscowość	Obiekt / zespół obiektów	Materiał	Datowanie	Nr ewid. działki
1.	GEZ 3/1722	Rakszawa	Układ przestrzenny wsi	nie dotyczy	XIV-XIX w.	-----
2.	GEZ 6/1722	Rakszawa	Ogrodzenie w Zespole Kościół Parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Rakszawie	mur/metal	pocz. XX w.	5893
3.	GEZ 7/1722	Rakszawa	Kaplica cmentarna	murowana	pocz. XX w.	5894/3
4.	GEZ 8/1722	Rakszawa	Kapliczka	drewniana	ok. XIX w.	7331/9
5.	GEZ 11/1722	Rakszawa	Kapliczka	kamienna	1926 rok	4332/1
6.	GEZ 12/1722	Rakszawa	Kapliczka	murowana	ok. 1890 r.	4141/2
7.	GEZ 13/1722	Rakszawa	Krzyż z szafką	drewniany	XIX w.	4136/2
8.	GEZ 16/1722	Rakszawa	Figura Matki Bożej	murowana	1939 r.	5894/4
9.	GEZ 17/1722	Rakszawa	Kapliczka	murowana	początek XIX w.	5562/1
10.	GEZ 18/1722	Rakszawa	Kapliczka	drewniana	ok. 1890 r.	2162
11.	GEZ 19/1722	Rakszawa	Kapliczka	murowana	po 1900 r.	160/2
12.	GEZ 21/1722	Rakszawa	Krzyż	drewniany	początek XX w.	7292
13.	GEZ 25/1722	Rakszawa	Pozostałości bramy wjazdowej w zespole pałacowym	murowane	przełom XIX i XX w.	8493/1, 8494
14.	GEZ 26/1722	Rakszawa	Pozostałości parku krajobrazowego z aleją wjazdową w Zespole Pałacowym	nie dotyczy	XIX w.	7184/2
15.	GEZ 27/1722	Rakszawa	Dom nr 1609	drewniany	1948 r.	7182/1
16.	GEZ 28/1722	Rakszawa	Dom nr 1610	drewniany	1959 r.	7183
17.	GEZ 30/1722	Rakszawa	Dom nr 1612	drewniany	1947 r.	7178/1
18.	GEZ 31/1722	Rakszawa	Dom nr 117 B	drewniany	XX w.	7514/1
19.	GEZ 32/1722	Rakszawa	Dom nr 128	drewniany	1947 r.	7006/3
20.	GEZ 33/1722	Rakszawa	Dom nr 131	drewniany	1933 r.	7812
21.	GEZ 36/1722	Rakszawa	Dom nr 303	murowany	XX w.	6885/4
22.	GEZ 38/1722	Rakszawa	Dom nr 1636	murowany	1945 r.	7087
23.	GEZ 39/1722	Rakszawa	Dom nr 309	murowany	1914 r.	6883/2
24.	GEZ 40/1722	Rakszawa	Dom nr 1643	murowany	1928 r.	7054/1
25.	GEZ 42/1722	Rakszawa	Dom nr 345	drewniany/cegła	1930 r.	6433/2
				W Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno-usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa-część 1A przyjęty Uchwałą nr x/46/2015 Rady Gminy Rakszawa z dnia 30 lipca 2015 roku ustalono następujące zasady ochrony zabytków i dóbr kultury poprzez wyznaczenie: -ochrony zabytkowego budynku mieszkalnego (nr dz. ewid. gr. 6433/2 nr domu 345)		
26.	GEZ 44/1722	Rakszawa	Dom nr 363	drewniany	1917 r.	6388
27.	GEZ 45/1722	Rakszawa	Dom nr 443	drewniany/murowany	1963 r.	5610/3
28.	GEZ 48/1722	Rakszawa	Dom nr 1060	drewniany	1945 r.	955
29.	GEZ 49/1722	Rakszawa	Dom nr 1446	murowany	1900 r.	6544/1
30.	GEZ 51/1722	Rakszawa	Dom nr 1496	drewniany	1948 r.	6622/1
31.	GEZ 52/1722	Rakszawa	Dom nr 1616	drewniany	1929 r.	7903

32.	GEZ 54/1722	Rakszawa	Dom nr 1479	drewniany	1947 r.	6600
33.	GEZ 55/1722	Rakszawa	Dom nr 1481	drewniany	1947 r.	6604/1
34.	GEZ 57/1722	Rakszawa	Stodoła nr 1506	drewniany	1900 r.	9691/1
35.	GEZ 58/1722	Rakszawa	Dom nr 1626	murowany	1957 r.	7174/1
36.	GEZ 59/1722	Rakszawa	Fabryka włókiennicza-willa dyrektora	murowany	1907 r.	6637/8
				<p>W Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego pod tereny produkcyjno-usługowe „Browar” w miejscowości Rakszawa, gmina Rakszawa-część 1A przyjęty Uchwałą nr x/46/2015 Rady Gminy Rakszawa z dnia 30 lipca 2015 roku ustalono następujące zasady ochrony zabytków i dóbr kultury poprzez wyznaczenie:</p> <p>1) strefy ochrony konserwatorskiej B zachowanych zabytkowych zabudowań dawnej fabryki włókienniczej;</p> <p>2) strefy ochrony ekspozycji widokowej E dla budynku willi dyrektora;</p> <p>Ustala się ochronę budynku willi dyrektora w ramach strefy ochrony konserwatorskiej B - zachowanych zabytkowych zabudowań dawnej fabryki włókienniczej - oznaczony na załączniku nr 1 do uchwały nr X/46/2015 Rady Gminy Rakszawa z dnia 30 lipca 2015:</p> <p>1) zakazuje się wyburzania budynku;</p> <p>2) nakazuje się remont budynku przy uwzględnieniu odtworzenia pierwotnego wystroju elewacji budynku.</p>		
37.	GEZ 61/1722	Rakszawa	Młyn wodny	drewniany	1949 r.	7579/4
38.	GEZ 66/1722	Wydrze	Ujęcie wody w zespole pałacyku myśliwskiego	murowany	1880 r.	5/8
39.	GEZ 74/1722	Wydrze	Leśniczówka w zespole leśniczówki	murowana	1907 r.	1207
40.	GEZ 76/1722	Wydrze	Suszarnia w zespole leśniczówki	murowana	1907 r.	1207
41.	GEZ 77/1722	Wydrze	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	drewniana	1907 r.	1207
42.	GEZ 78/1722	Wydrze	Gajówka w zespole leśniczówki	murowana	1968 r.	1229/2
43.	GEZ 79/1722	Wydrze	Gajówka "Marysin"	drewniana	1960 r.	1166/1
44.	GEZ 92/1722	Wydrze	Gajówka nr 271	drewniana	1920 r.	1200/2
45.	GEZ 80/1722	Wydrze	Krzyż	murowany	1932 r.	144
46.	GEZ 81/1722	Wydrze	Kaplica	murowana	1959 r.	644
47.	GEZ 82/1722	Wydrze	Kapliczka szafkowa	drewniana	początek XX w.	1183
48.	GEZ 83/1722	Wydrze	Głaz	nie dotyczy	1941 r.	1183
49.	GEZ 84/1722	Wydrze	Dom nr 56	drewniany	1959 r.	333
50.	GEZ 85/1722	Wydrze	Stodoła nr 56	drewniana	1959 r.	333
51.	GEZ 86/1722	Wydrze	Obora nr 56	drewniana	1959 r.	333
52.	GEZ 88/1722	Węgliska	Figura Chrystusa Frasobli-	drewniana	pocz. XX w.	195/13
53.	GEZ 90/1722	Węgliska	Krzyż	drewniany	po 1900 r.	860/4
54.	GEZ 91/1722	Węgliska	Szkoła Podstawowa	murowana	1970 r.	194/1

Załącznik nr 2 A:

Zabytki archeologiczne z terenu gminy Rakszawa wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJSTRU ZABYTKÓW, KTÓRY PROWADZI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Lp.	Nr karty	Miejscowość	Numer stanowiska w miejscowości	Obszar AZP/ numer stanowiska na obszarze	Typ stanowiska	Chronologia	Numer rejestru	Data wpisu do rejestru zabytków	Nr ewidencyjnych działek
1.	GEZ 8A	Rakszawa	8	101-79/5	Ślad osadniczy z neolitu, punkt osadniczy kultury łużyckiej w Rakszawie	Neolit Epoka brązu, kultura łużycka	A-888	15.04.1991r.	5965, 5966, 5967, 5968/1, 5968/2.
2.	GEZ 10 A	Rakszawa	10	101-79/7	Punkt osadniczy kultury łużyckiej i kultury przeworskiej w Rakszawie	Kultura łużycka Kultura przeworska Późny okres wpływów rzymskich	A-882	15.04.1991r.	7888, 7889, 7890/1, 7890/2
3.	GEZ 12 A	Rakszawa	12	101-79/9	Punkt osadniczy kultury trzcinieckiej w Rakszawie	Kultura trzciniecka	A-890	15.04.1991r.	7710, 7657/1, 7657/2, 7658/1, 7658/2, 7717/1, 7717/2, 7659/1, 7659/2, 7729.
4.	GEZ 45 A	Wydrze	4	100-79/13	Osada kultury pucharów lejkwatych w Wydrzu	Kultura pucharów lejkwatych	A-891	15.04.1991r.	1040, 1043, 1044/2, 1048, 1052/2, 1051, 1056/1, 1057/1.

Załącznik nr 2 B:

Zabytki archeologiczne z terenu gminy nie wpisane do rejestru zabytków

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE Z TERENU GMINY RAKSZAWA NIE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Nr karty	Miejscowość	Numer stanowiska w miejscowości	Obszar AZP/ numer stanowiska na obszarze AZP	Typ stanowiska	Chronologia
1.	Gez 1 A	Rakszawa	1	101-78/4	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
2.	Gez 2 A	Rakszawa	2	101-78/5	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
3.	Gez 3 A	Rakszawa	3	100-78/1	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
4.	Gez 4 A	Rakszawa	4	100-78/2	Obozowisko	Epoka kamienia
5.	Gez 5 A	Rakszawa	5	100-78/3	Obozowisko	Neolit
6.	Gez 6 A	Rakszawa	6	100-78/4	Obozowisko	Późny mezolit
7.	Gez 7 A	Rakszawa	7	100-78/5	Obozowisko	Neolit
8.	Gez 9 A	Rakszawa	9	101-79/6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska Późny okres wpływów rzymskich
9.	Gez 11 A	Rakszawa	11	101-79/8	Ślad osadnictwa	Kultura pradziejowa, nieokreślona
10.	Gez 13 A	Rakszawa	13	101-79/10	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka
11.	Gez 14 A	Rakszawa	14	101-79/ 11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
12.	Gez 15 A	Rakszawa	15	101-79/12	Ślad osadnictwa	Neolit
13.	Gez 16 A	Rakszawa	16	101-78/26	Urządzenie go- spodarczo-	Kultura nieokreślona
14.	Gez 17 A	Rakszawa	17	101-78/27	Ślad osadnictwa	Wczesny okres epoki brązu
15.	Gez 18 A	Rakszawa	18	101-78/28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
16.	Gez 19 A	Rakszawa	19	100-78/7	Osada	Wczesny okres epoki brązu
17.	Gez 20 A	Rakszawa	20	100-78/8	Ślad osadnictwa	Neolit
18.	Gez 21 A	Rakszawa	21	100-78/9	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
19.	Gez 22 A	Rakszawa	22	100-78/10	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
20.	Gez 23 A	Rakszawa	23	100-78/11	Osada	Wczesny okres epoki brązu
21.	Gez 24 A	Rakszawa	24	100-78/12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
22.	Gez 25 A	Rakszawa	25	100-78/13	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
23.	Gez 26 A	Rakszawa	26	100-78/14	Osada	Kultura pucharów lejkowatych
24.	Gez 27 A	Rakszawa	27	99-78/3	Kopiec ziemny	Kultura nieokreślona
25.	Gez 28 A	Rakszawa	28	100-78/15	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona

26.	Gez 29 A	Rakszawa	29	100-78/16	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona Grupa tarnobrzaska
27.	Gez 30 A	Rakszawa	30	100-78/17	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona Okres średniowiecza
28.	Gez 31 A	Rakszawa	31	100-78/18	Ślad osadnictwa	Kultura trzciniecka
29.	Gez 32 A	Rakszawa	32	100-78/19	Obozowisko	Epoka kamienia
30.	Gez 33 A	Rakszawa	33	100-78/20	Ślad osadnictwa	Mezolit
31.	Gez 34 A	Rakszawa	34	100-78/21	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
32.	Gez 35 A	Węgliska	1	100-78/23	Osada	Kultura mierzanowicka
33.	Gez 36 A	Węgliska	2	100-78/24	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
34.	Gez 37 A	Węgliska	3	100-78/25	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
35.	Gez 38 A	Węgliska	4	100-78/26	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
36.	Gez 39 A	Węgliska	5	100-78/27	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
37.	Gez 40 A	Węgliska	6	100-78/28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
38.	Gez 41 A	Węgliska	7	100-78/29	Osada	Kultura nieokreślona
39.	Gez 42 A	Wydrze	1	99-79/1	Obozowisko	Mezolit
40.	Gez 43 A	Wydrze	2	99-79/2	Ślad osadnictwa	Neolit
41.	Gez 44 A	Wydrze	3	100-79/12	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
42.	Gez 46 A	Wydrze	5	100-79/14	Ślad osadnictwa	Kultura nieokreślona
43.	Gez 47 A	Wydrze	6	99-79/16	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
44.	Gez 48 A	Wydrze	7	99-79/17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
45.	Gez 49 A	Wydrze	8	99-79/18	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia